

ДРАМА

51

БЕОГРАД 2019.

ДРАМА

Број 51, пролеће/лето 2019. године
Часопис за позоришну уметност, драму, културу, науку

Излази четири пута годишње

Издавачи: Удружење драмских писаца Србије,
Београд, Господар Јевремова 19
Позориште „Модерна гаража”, Мајке Јевросиме 30
www.drama.org.rs
biljana.ostojic@mpus.org.rs

Главни и одговорни уредник *Миладин Шеварлић*

Редакција: *др Рашико В. Јовановић, Божидар Зечевић,*
Момчило Ковачевић, др Бошко Сувајић,
Слађана (Бранислава) Бушић, Милисав Миленковић,
Иван Панић, Драган Коларевић, Биљана Остјојић

Коректура издавача

Ликовно решење корица *Никола Панић*

Техничко решење *Ново Чохурић*

Ликовна опрема и припрема за штампу *Свейозар Станкић*

Штампа и повез “ГРАФОРЕКЛАМ”, Параћин

ISSN 1451–3609

Тираж 300 примерака

Избор илustrација:*Миладин Шеварлић*

Часопис *Драму* суфинансира Министарство културе,
информисања и информационог друштва

Садржај

Хроника

Живорад Ајдачић, У част њивих Срба у Канади.	7
Миодраг Ђукић, Пледоје за оснивање заједнице уметничких удружења СР Србије	16
Рашко В. Јовановић, Стогодесет (и више) година Народног позоришта у Београду	19
Радомир Путник, Две нове књиге	29
Кристина Павловић Рајић, Млади жедне за културом. Ко ће их одвешти на извориште?	33
Жика Ранковић, Пламена социјалистичка шуга	36

Есеј

Миодраг Новаковић, Два есеја	41
Марина Лабовић, Комарација књиге и филма „Отело“ Виљема Шекспира	45

Крајка јрича

Радивоје Бојичић, Укидање гравитације	53
---	----

Поезија

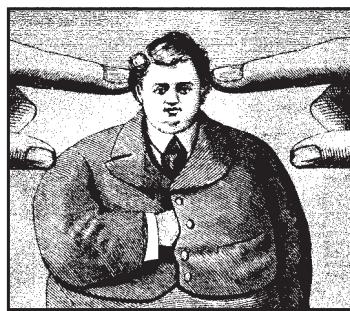
Стојан Срдић, *Песме* 59

На крају крајева

Проглас краља Николе Црногорцима 65
Слободан Вујовић, *Куда иде „Ој свијештла...“* 67
Слађана (Бранислава) Бушић, *Јадна ли ти шерћа* 71
Владимир Ђорђевић, *Културна ситуација у Србији ван Београда* . . 79
Драган Мраовић, *Уметници – љолијички маргинали* 83
Dragan Kolarević, „*Drama*“ je obavila misiju. 91
Миладин Шеварлић, *Довиђења, како сме?* 94

Песма за крај

Хроника

Живорад Ајдачић

У часī првих Срба у Канади

Завијорила се српска застava у Торонту

Званични писани траг о нашим сународницима који су стигли у ову далеку земљу, радећи углавном у рудницима, на железници и изградњи и путева, датира с почетка 20. столећа, а претпоставља се да су поједини дошли и коју десенију раније.

Срби су се током историје у Канаду досељавали у више таласа: први наши сународници, највероватније из Боке Которске и Далмације, досељавају се у ову земљу још осамдесетих година 19. века, међутим, Срби се први пут званично појављују у попису из 1901. године. Почетком 20. века они насељавају провинцију Онтарио, Торонто, Хамилтон, Нијагарине водопаде радећи у рудницима угља, железницама и на изградњи путева.

Сремац Херцег, на пример, о чему постоји писани траг, дошао је у Торонто у августу 1903. године, а његова супруга у децембру 1910., између Балканских и Првог свет-

ског рата. Тада је више од две хиљаде Срба живело у овом канадском граду.

У знак сећања на долазак и насељавање првих Срба у Онтарио и из поштовања према својим храбрим и одважним прецима, српска заједница у Торонту са Парламентом Торонто, обележила је почетком јуна ове године, насељавање првих Срба на ову територију.

У славу првог подизања српске заставе у Онтарију и Торонту 1903. године Генерални конзулат Републике Србије у Торонту организовао је 1. јуна 2019. године на платоу испред Парламента Онтарија, свечано подизање заставе Републике Србије.

Подизање заставе пратио је Деџи хор ОШ „Свети Сава“ у Торонту који је певао химне Србије и Канаде. Присутнима су се обратили, у име српске Православне цркве Свештеник Јован Марјанац, Тома Ракочевић, члан Парламента

Онタрија, Цонтан Суве, конгресмен Канаде, Ненси Сју, у име Одбора за емиграцију, у име Културно-просветне заједнице Србије и Министарства спољних послова и Министарства културе и информисања, Живорад Ајдачић и Василије Петковић, генерални конзул Републике Србије у Торонту.

На крају програма фолклорна група КУД „Опленац“ у Торонту извела је сплет игара из Србије.

ПОЗДРАВНИ ГОВОР ЖИВОРАДА АЈДАЧИЋА

Исјед зграде Парламенћа провинције Онтарио 1. јуна 2019. године појводом подизања заставе Републике Србије на почасни јарбол Парламенћа.

Даме и господо, браћо и сестре, младости Србије у Канади, добар дан.

Изузетна ми је част да могу данас да присуствујем овом надахњујућем догађају и да – у име Културно-просветне заједнице Србије, Министарства спољних послова Републике Србије и Министарства за културу Републике Србије – поздравим овај важан скуп.

Хвала домаћину, Генералном конзулату Републике Србије у Торонту на указаној почести.

Повод за овај датум – да се застава Републике Србије завиори под небом парламента провинције Онтарио – јесте досељавање првих

евидентираних Срба у Онтарио 1903. године.

Могуће да је било и раније наших људи који су се овде настанили, с обзиром на то да су масовни доласци из Европе били из Аустроугарске империје, где је живела огромна популација Срба, сходно томе људи су се, генерално, тако и изјашњавали, а не као Срби.

Ови, из 1903, били су први уписаны у документе као Срби.

Окупљање на овај дан дан доказ је активности нашег дипломатског представништва у Торонту, а бројност и разноликост присутних, па и моје маленкости, доказ је разуђености сарадње коју је Генерални конзулат у Торонту – посебно Генерални конзул Василије Петковић – развио и остварио са свим

Живорад Ајдачић говори на скупу у Торонту

српским удружењима и организацијама у канадској дијаспори.

Судећи по овоме морам да констатујем изузетну активност нашег Конзулате у Торонту, што је за сваку похвалу и што је доказ да Србија мисли на вас и да, заједно са вама, брине ваше бриге – као што и ви бринете бриге Србије и помажете када год је то потребно.

Овде је диван пример - овај чин подизања заставе – где су на овом симболичком послу: представник старије генерације, успешни бизнисмен, господин Жарко Брестовац, човек који је много дао и за заједницу и за Србију – и што Србија није заборавила – и представници генерације српске омладине у

On the occasion the first settlement of Serbs in Ontario and Toronto in the year 1903 Consulate General of the Republic of Serbia in Toronto organizes the raising ceremony of the flag of Republic of Serbia in front of the Parliament of Ontario

SATURDAY, JUNE 1, 2019

SPONSORS

Raising ceremony of the flag of the Republic of Serbia

ROYAL MEATS BARBEQUE
royalmeatsbarbeque@gmail.com

MODULAR HOMES
dulcinea.65@gmail.com

ADVANCED SERVICES INC.
advanceservicesinc@gmail.com

ZORAN KITCHENS AND BATH INC.
zorankitchensandbathinc@gmail.com

INTERCON CONSTRUCTION INC.
zarkobretstvo@intercon.com

DELTA A ELECTRIC INC.
deltaa@rogers.com
deltaaelectric.ca

347 TRAVEL TORONTO
347travel.ca
347travelagencypros@gmail.com

AT ROAD TRANSPORTATION
atroad.com
atroad@atroad.com

PIFITOR MACHINE AND TOOL LTD.
pifitor.com
stivajic@pifitor.com

Фолклорна група КУД „Опленац“ у Торонту извела је сплет игара из Србије.

дијаспори, којима ја желим да постигну и да дају најмање као Жарко, а да Бог да и више – и да остваре у животу за себе, и да допринесу земљи свог порекла.

Нека, између облака Онтарија, ова застава лепрша као облак наде у боље дане за све нас, а посебно за нашу младост да не заборави одакле су кореном потекли и обрели се у свету.

Поздрављајући заставу, желим вам свима пуно среће и успеха!

Хвала свима.

УРУЧЕНА ПРИЗНАЊА КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ СРБИЈЕ СА ЧУВАЈМО ЈЕЗИК И ПИСМО

Награде су добили заслужни чланови српске заједнице и праве институције из Канаде, истакао је Живорад Ајдачић, генерални секретар Културно-просветне заједнице Србије

Генерални конзулат Републике Србије у Торонту био је 7. јуна 2019. године домаћин свечаности на којој су уручена признања Културно-просветне заједнице Србије истакнутим заслужним члановима српске заједнице у Канади.

Културно-просветна заједница Србије у сарадњи са Министарством спољних послова Србије и Министарством културе и информисања Републике Србије доделила је Златне значке Културно-просветне заједнице, појединцима, за њихов допринос и резултате, као и Повеље Културно-просветне заједнице, организацијама и удружењима за остварења у минулом периоду.

Признања је добитницима уручио конзул Србије у Торонту Василије Петковић и генерални секретар КПЗ Србије Живорад Ајда-

У име добитника Рајка Радојевића,
Златну значку је примио
Жарко Брестовац, председник
Српске националне академије Канаде.

чић, који је у Канади био гост Српске националне академије.

Златне значке Културно-просветне заједнице Србије за 2019. годину уручене су Јасмини Вучуротовић, диригенту и уметничком руководиоцу хора епархије канадске „Кир Стефан Србин“; Драгани Вараклић, председници СКУД „Опленац“ и хуманитарне фондације „Стара Рашка“, а у име добитника Рајка Радојевића, доктора историјских наука, значку је због одсуства, примио Жарко Брестовац, председник Српске националне академије Канаде.

Признања „Повеља“ Културно-просветне заједнице Србије за 2019. Ајдачић је уручио „Академији српске народне игре“, Мирославу Бати Марчетићу и листу „Новине Торонто“, Ивани Ђорђевић, за културни и информативни допринос у српској заједници у Канади.

Генерални конзул Василије Петковић и Живорад Ајдачић уручују Златну значку Културно-просветне заједнице Србије за 2019. годину Јасмини Вучуротовић, диригенту и уметничком руководиоцу хора епархије канадске „Кир Стефан Србин“

Образложићи одлуке жирија Културно-просветне заједнице Србије, Ајдачић је истакао да је Културно-просветна заједница Србије уочила да „активност Срба, генерално у дијаспори, је најразуђенија и најбурнија у Торонту. Овде се много тога дешава у повезивању и заједничком раду бројних фолклорних група, пре свега квалитетом озбиљног хора, а потом и бројним позоришним представама (поворемених и сталних) трупа. Имао сам прилику, у ових неколико дана, да присуствујем концерту „Академије српске народне игре“ као и концерту хора „Кир Стефан Србин“ и заиста сам био одушевљен степеном озбиљности и квалитетом. Хор може да стоји уз било који наш у Србији, а и многе свет-

ске хорове, а фолклорци су и бољи од многих у отаџбини. „Новине Торонто“ већ две и по деценије информишу српску јавност Канаде и што је овде важно, раде то на ћирилици. Јако је битно да сачувамо ћирилицу да сачувамо свој језик и своје писмо. То вама овде није лако и зато је рад Новина за сваку похвалу.

Посебно хоћу овде да истакнем што сам видео да је рад нашег конзулате, овде у Торонту, за сваку похвалу. Ретко се виђа у свету, а било би пожељно да конзулати у толикој мери и тако добро сарађује са организацијама дијаспоре. Важно је и добро да имате ту подршку.

Ове године највећи број награда у дијаспори је отишао у Торонто.

Генерални конзул Василије Петковић и Живорад Ајдачић са добитницима признања Културно-просветне заједнице Србије за 2019. годину

Јако је важно да наши људи осете да ми у матици препознајемо шта они раде, колико доприносе и колики напор улажу, колико ви улажете на очувању наших традиција, посебно језика и писма. Зато матица и награђује ваш труд, за рад, ангажовање дијаспоре, рекао је Ајдачић.“

Златну значку Културно-просветне заједнице Србије ове године, поред награђених у конзулату РС у Торонту, добили су и инжењер и хуманитарни активиста Војислав Жикић, као и Гордана Петковић-Лаковић, којима су значке уручене 18. априла 2019. у Београду.

У име свих награђених захвалила се Јасмина Вучуровић која је истакла да је сигурна да су у случају сваког награђеног ради о колективном напору и да су „ове награде велика част, али и да представљају обавезу и подстицај за даљи рад и боље резултате. „Све ово је израз наше љубави према матици. Ми себе сматрамо амбасадорима наше културе и Србије у свету. Ми смо овде врло поносни Срби.“

Ивана Ђорђевић се приликом добијања ове значајне награде, у име редакције „Новине Торонто“, захвалила великотиму сарадника који су већ афирмисани и истакнути појединци српске заједнице, као и свима који подржавају Новине рекламирајући свој посао, културни и уметнички рад у овој значајној етничкој групи, која живи у мултукултуралној Канади, као

и организацијама и појединцима који их прате и подржавају. Истакла је да после четврт века, Новине нису само средство информисања, него и хроничар и записничар трагова које српски народ оставља у Канади.

Приликом исте свечаности, генерални конзул Републике Србије у Канади Василије Петковић уручио је Снежани Ивковић, председници удружења „Десанка Максимовић“, Златну повељу, коју је Удружењу доделила Српска духовна академија из Параћина. Том приликом генерални конзул је истакао: „Све ове награде доказ су сарадње матице са дијаспором и убудуће треба продубити ту сарадњу још више, а посебно сарадњу са Културно-просветном заједницом Србије.“

ПАРАДОКС ПОЕТСКЕ ПРИЗМЕ

Мала сала СКУД „Опленац“ у Торонту, била је 19. јуна 2019. године, простор у коме су представљене четири књиге историчара уметности и књижевника Радована Гајића: „И подигох у зидовима Бео Град“, „Испраћај“, „Очино поље“ и „Азбукованија“. Књиге су својевремено биле представљене и на овогодишњем Салону књига.

О књигама и аутору говорио је гост из Београда, Живорад Ајдачић, генерални секретар Културно-просветне заједнице Србије, који је подсетио да су књиге биле

промовисане у „Кући Ђуре Јакшића“, у Београду, где је и сам присуствовао, и необично му је драго да је сада и овде присутан. Стихове и одломке из књига казивали су глумци Српског позоришта Торонто, Гојко Роглић и Љиљана Стошић-Марковић која је у оквиру програма водила и разговор са аутором. Божидар Хаци-Витковић, виртуоз на шпанској гитари, обогатио је својим музичким прилогима атмосферу вечери.

У потпуњујући слику о Радовану Гајићу као човеку и аутору, Живорад Ајдачић је подсетио да се ради особи која је велики део своје младости, у југословенско доба, провела у омладинском раду и на омладинским добровољним радним акцијама – „одакле и датира и наше пријатељство“ – нагласио је Ајдачић, и додао: „Ради се и о човеку који није престао да воли своју земљу, па је пре годину дана поклонио енглеску библиотеку Комесаријату за избеглице Републике Србије, кампу у Обреновцу.“

Промоција књига Радована Гајућа

Између ова четири наслова, Ајдачић се посебно осврнуо на књигу „И подигох у зидовима Бео Град“ истакавши: „Овом књигом Радован Гајић се уписао у један круг наших најистакнутијих писаца који су писали о Београду. У кругу је Ива Андрића, Милоша Црњанског, Васка Попе, Душка Радовића, Бране Петровића, Десанке Максимовић, па и писца предговора ове књиге, Мирка С. Марковића, и других, који су део свога опуса посветили Београду.

Као што знамо, Београд је то и залужио па су они проналазили инспирацију у њему славећи и тако тај наш прелепи град. Оно што мене посебно радује јесте Гајићево писање о појединим местима у Београду – о Теразијској чесми, о Вуковом споменику, о Кнез Михајловиј, Калемегдану, Милошевом конаку, о Старом ћерму, те тако то описано остаје за историју, а историју морамо да чувамо, па ће томе, сигурно, послужити и ова поезија.“

Пошто је најављени др Давор Милчевић био спречен да присуствује његово казивање, насловљено „Азбукованија или Живот сам, од речи саздан“ прочитао је Срба Томанић. Своја уочавања др Миличевић је закључио: „На крају, једно лично, искрено признање. Јер, као што је већ речено, Азбукованија то тражи од свог читаоца. Ма како необична, ова књига за мене не представља изненађење. Са Гајиним успектним забелешкама већ

одавно живим. Још од краја деведесетих и почетка наше сарадње у Источнику која се, током година, продубила у дубљи духовни однос, а Гајино „аз, буки, веди“ нашло је и друге, мање формалне путеве до мого уха. У кафани, у телефонским разговорима, у нашим честим претресањима општег стања „наше ствари“... И то је одавно за мене постало прво и право лице Радоване Гајића. И знам га као таквог, увијек усредсерђеног и проницљивог посматрача кадрог да сваку, ма како наизглед беззначајну слику у свом видокругу преломи кроз своју поетску призму и преточи је у парамадокс који носи не само поетику ствараоца него и етички печат човека који не уме, не може да изда самог себе. Такав је Гаја и у најнеобавезнијем кафанском разговору, такав је у својој чувеној гаражи, такав је и у авиону на линији Амстердам - Торонто... Са нотесом у руци или без њега. Такав је и у овом запису кога остављам за крај:

„Гледам у ноћ. Долазе и одлазе звезде. Читам речи. Таман што сам их научио, и да их пишем, неке друге значе оно што сам хтео да обележим. Да кажем. Гледам у ноћ. Нема ни неба ни звезда, ни ноћи ни речи, ни мене. И теби се чини да ти је око нешто прочитало. Верујеш, ноге су ти чврсто стајале на тлу острва. Да није речи, не би билоничега да побуди веру ма и ни у шта. А нико речи да научи.“

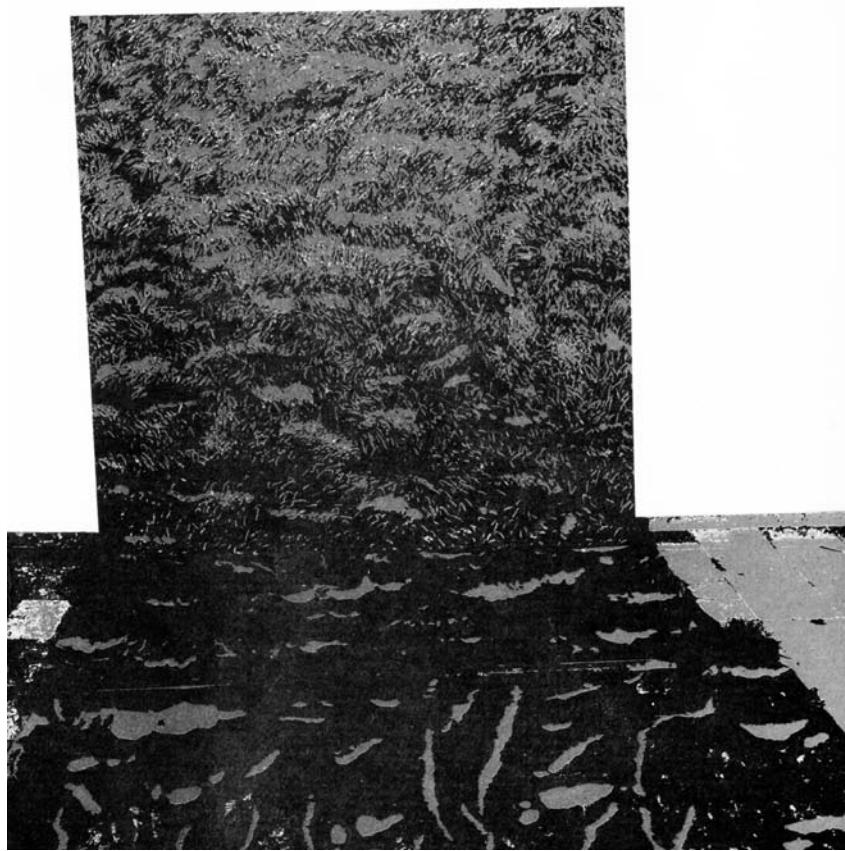
Одговарајући на питања о својој инспирацији Гајић је рекао да му је бол највећа инспирација, а да, је визуелно представљено, то безмало увек жена додајући: „Жене су ми у животу задале највећи бол. Ја не могу да не волим жене, посебно њихов лични напор да остваре нешто више у свету у коме су још увек скрајнуте, још увек држане у подређеном положају. И то је болно. А највећи део писања, искреног писања и долази из бола, али за то мора да постоји унутрашња осећајност. Ако је о Београду, то је мој бол, ако је Косово, то је бол не-пребол и свих нас. Увек је иницијација бол. Нико не може да научи да пише поезију, као што мене нико не може да научи да певам. Морам да имам гласовне способности за то, тако је и са писањем поезије. Ако те свет не боли, тешко ће то ићи. Може се свакако писати и данас се то ради баш тако, али читаоци то препознају, зато је мало тога што живи и траје, мало тога што је написано „по души“. За живота, нико не сазна је ли био песник или писац. То се после открива и слава многих, за живота, „славних“ одлази са њима у неспомен, док многи скрајнути добијају своје заслужено место у срцима читалаца.“

Вече је завршено дружењем у пријатној атмосфери где су посетиоци и пријатељи аутора читали стихове и одломке из његових књига.

Savremenik

APRIL—MAJ

1989.

PLEDOAJE ZA OSNIVANJE ZAJEDNICE UMETNIČKIH UDRUŽENJA SR SRBIJE*

Miodrag Đukić

INSTITUCIONALNA KULTURA Srbije, pre svega Beograda, opterećena je glomaznom samoupravnom kompaserijom koju je nametnuo društveno-politički sistem i time učinio skupom i neefikasnom. Tamo gde se bez vojničke discipline i usaglašenosti ne mogu stvarati visoko estetizovani umetnički rezultati, samoupravno i inhibitorno se razglaša o delikatnim pitanjima repertoara, umetničkim parametrima i dostignućima, izborima umetničkih i drugih rukovodilaca i pronađi bez broj tema kao što su opštenarodna odbrana i društvena samozaštitna, ne bi li se uspostavila stabilna ravnoteža nerada, a rezultati samoupravnom voljom proglašavali za adekvatne i po pravilu »najveće« u mediokritetskom stvaralačkom okolišu.

Nije onda nikakvo čudo što u proseku toliko česta pojava — beznačajna pozorišna predstava, košta i po nekoliko puta više od neuporedivo bolje u razvijenom svetu koji, za razliku od nas, nema sredstava da plaća eksperimente unapred osudene na propast. Umetnička veća, programski saveti, radničke kontrole, zborovi radnih ljudi i drugi oblici okupljanja u funkciji su afirmacije jalovog političkog sistema, a ne kreativno usmerenih stvaralačkih napora da se ostvare duhovni rezultati imanentni našem nacionalnom biću. (...)

Delegati, funkcioneri i činovnici u samoupravnim interesnim zajednicama svojim neznanjem, neetičnim odnosom i kompromiserskim mentalitetom već godinama pristaju na pritiske političkih diletanata i kvazidemokratski izglasavaju sve bedniji položaj duhu čoveka i nacije, što je uslovilo zemlju bez ponosa i budućnosti a njenu intelektualnu energiju razvezalo širom civilizovanog sveta. Prodaja mozgova, s jedne strane, i totalna blokada neimarskog potencijala darovitih mlađih ljudi s druge, zaustavili su razvoj našeg genetskog materijala a Jugoslaviju svrstali u red najzaostalijih zemalja sveta.

Tako je antropocentričnu tezu o duhovnom obogaćivanju čoveka zamenio novokompovani birokratski cinizam onih koji pljačkaju radnike da je upravo kultura razlog njihovog osiromašenja. Kontinuirani politički napori da se ekstenzivan stvaralački zanos upotrebi protiv intenzivnih rezultata duha koji su proglašavani elitom deo je sračunate agresije na srpsko nacionalno biće, ali oportunizam i egoizam delegata u sprovođenju te i takve politike poturičke je prirode i moralno ih diskvalifikuje pred budućnošću. Nikakve parole ne mogu više da pravdaju poguban rezultat ostvaren u društveno-ekonomskom obesmišljenju rada naših najuglednijih stvaralaca, u degradiranju njihovih ličnih života i uslova za stvaranje i služenje narodu.

* Odlomci šireg teksta — izlaganja. Naslov je dala Redakcija.

Ne mogu se, međutim, negirati značajni doprinosi pojedinih umetnika i stvaralača koji nas svojim zaista izuzetno visokim stvaralačkim dometima drže na sceni evropske i svetske kulture. Ali, ne treba smetnuti s uma da su ti rezultati ostvareni izvan društvenog stimulansa i motivacije, već treba postaviti pitanje zašto tu srećnu okolnost društvo Oberučke ne prihvati, i kakva je njegova odgovornost što su izostali prirodni i očekivani kontinuiteti onoga što smo nezasluženo dobili. (...)

Ali, ni to baš nije tako. Jer probuđena energija naroda više neće da trpi samozvano proklamovana sredstva i ciljeve takozvanih usrećitelja ljudi, turističkih vodiča u lepu budućnost. U budućnost srušenog duhovnog integriteta i istorijskog identiteta nacije koja se sve češće osvrće iz nostalgiye za vremenima u kojima je bila ravnopravan partner drugim narodima u ekonomskom i duhovnom bogatstvu. Više se ne može prepustati sudsrbina duhovnog života ljudi nikakvim proklamacijama ni zavodljivim programima iza kojih stoje determinatori celokupnog našeg jada i sveukupne bede. Vreme je da se sva umetnička udruženja, razjedinjeni duhovni sindikati Srbije, ujedine i stvore takav generator razuma i intelektualnog kapaciteta koji bi preuzeo odgovornost pre svega za dostojanstveni društveni položaj pamet u Srbiji i njene civilizacijske funkcije.

Posle toliko godina intenzivnih promašaja sami moramo potražiti smisao i mesto razumu koji je iz naše najnovije istorije smisljeno ispušten i odstranjen. Izgradićemo mehanizme i programe za dekontaminaciju od generalnog trovanja naših života kao posledice neshvatljive indolencije prema samozvanim trovačima zemlje, vode, vazduha, naših duša i svega onoga što mudrog čoveka čini gospodarom Kosmosa, Bogom, a ne slugom vlastoljubljem drogiranih ispijača špricera i raznih drugih srpskih bitangi. Neka ljudima vlada razum i njegovi kreativni dometi u svim oblastima stvaralaštva a ne strah od vlasti i njenih metafizičkih proklamacija na nivou Dekaloga od milion i sto deset zapovesti koje zabranjuju samo tri stvari: misao, slobodu i istinu.

Želimo Zajednicu kao sinonim intelektualne pravde koja će ostvariti pravo svakom homo sapiensu da dostojanstveno živi među golim neandertalaca, da pod čistim uticajem razuma dođe do povlačenja gluposti i nasilja, bar danas, na pragu duhovnog buđenja naroda u Srbiji i Jugoslaviji.

Zajednica umetničkih udruženja Srbije, sastavljena od preko desetak hiljada umetnika, stvaralača i kulturnih radnika naše socijalističke republike, kroz proklamovane etičke principe svojim jasnim opredeljenjima ostvarivala bi one društvene rezultate i humanističke ciljeve koji se podrazumevaju u svakom razumnom ljudskom progresu, a kamoli u vremenu nacionalnog duhovnog preporoda na čijem se pragu danas nalazimo. To bi praktično značilo da bi novoformirana Zajednica umetničkih udruženja omogućavala integralnu saglasnost svih umetnika Srbije svakom kreativnom naporu i cilju bilo kog umetničkog udruženja, bila otvoreno mesto za stvarno progresivne promene i zaštitu ličnog i stvaralačkog integriteta umetnika i njegovog dela, bez obzira da li je u radnom ili izvan radnog odnosa.

Svako humanističko i civilizacijsko pravo uživaće nepodeljenu zaštitu svih članova obuhvaćenih organizacijom Zajednice umetničkih udruženja SR Srbije. Tako će ovaj novostvoren i duhovni integrator

konstruktivno generisati stvaralačku energiju u pravcu praktičnog rešavanja odabranog problema.

Više ne bi trebalo da bude usamljenika prepuštenih sebi i nestalnim čudima političkog sistema, sem u slučaju voljnog opredeljenja umetnika ili čitavog udruženja. Razume se da ćemo i sami činiti sve što je u našoj moći da konstruktivnim i miroljubivim sredstvima utičemo na progresivno menjanje političke prakse, pa i same strukture važećeg društvenog sistema, naročito u domenu kulture i zaštite građanskih prava i sloboda.

Međutim, za proglašene ciljeve moramo predvideti i način borbe za njihovo ostvarenje u društvu, kao što su pisma, peticije, članci, polemike i druge mogućnosti kulturnog i javnog delovanja. U tom cilju neće se prezati ni od organizovanja generalnih štrajkova srpske kulture, a ni od dostojanstvenih tribina na kojima će umetnici izložiti i razložiti svoje ideje i ciljeve.

Danas je jasno da društveni instituti kulture ne samo da ne ispunjavaju svrhu svoga osnivanja i egzistiranja već i direktno doprinose ponižavajućem položaju pameti u Srbiji. Njihova autarhična rascepkanost, inhibitorni samoupravni mehanizmi i prazne statutarne proglašenja samo upotpunjavaju sliku kulturne pustoši jednog sistema koji očigledno ne razume kulturu, koji je se boji i koji je protiv nje, zaboravljajući pritom da je Gebels lično izjavio da propast jednog naroda počinje sa uništenjem njegovih etički najviših vrednosti. Da se zista ne može biti prijatelj narodu protiv čije se kulture radi znaju i fašistički separatisti na Kosovu i Metohiji, koji su gotovo izbrisali srpski jezik, zdrušno se trudeći da i fizički uklone tragove njegove materijalne kulture.

Na kraju, važno je napomenuti da Zajednica umetničkih udruženja Srbije niti hoće niti može da zameni postojeće institucije, već pre svega hoće da bude njihova savest i svest, da postavi ograde njihovom neradu, ili, još gore, pogrešnom radu, da iznalazi načine praktičnog rešavanja globalnih i principijelnih pitanja srpske kulture, da predlaže uvođenje konstruktivnih i ukidanje destruktivnih zakona i time suštinski doprinosi društvenom integritetu i duhovnom identitetu nacije. I možda, ono što je najvažnije, da uspostavi realne društveno-estetičke kriterijume u stvaralaštvu Srbije kako bi se prestalo sa vrednosnim manipulacijama u dodeljivanjima brojnih nagrada i stimulansa umetničkog stvaranja, kao i pomoglo predstavljanjima vrhunskih dometa nacionalne kulture u zemlji i inostranstvu. Tako ojačana i integrisana svest naroda doprinela bi utemeljivanju trajnog civilizacijskog razvoja zemlje i njenoj emancipaciji od kobne kontaminacije jedne negativne i retardativne ideološke prakse u mišljenju i ponašanju. Doprinela bi učvršćivanju čistog pojma o čovekovim humanističko-antropološkim odrednicama i njegovo pravoj demokratiji i slobodi.

Рашко В. Јовановић

Стогодесет (и више) година Народног позоришта у Београду

Србија и Београд немају позориште као што су Бург театар или Штатс опера у Бечу, нити театар какав је Француска комедија, или Париска опера, у нас не постоји позориште какав је Московски художествени театар или пак оперско-балетски Большој театар, немамо ни театар какав је стокхолмски Краљевски Драматен... Али, имамо Народно позориште у Београду, у којем данас делују драмски, оперски и балетски ансамбли међународнога угледа. Драмски ансамбл, уз извесне прекиде (1873–1874, због лоше финансијске ситуације, затим 1876-1877. због рата са Турском, 1914-1918. због Првог светскога рата и 1941-1942, првих година окупације у Другом светском рату због знатно оштећене зграде) делује већ сто педесет (и више) година. Обично се тврди да је делатност Народног позоришта у Београду почела 22. новембра 1868. и то извођењем драме Ђурађ Бранковић мађарскога писца сло-

вачкога порекла Карла Оберњика у угоститељском локалу „Енглеска краљица“, који се налазио у данашњој Поп-Лукиној улици. Није случајно одабрано Оберњиково дело. Оно је Београђанима било познато још од 1862. године, када су га, у напетој атмосфери после турског гранатирања града да би се смирили масовни протести до којих је дошло због убиства српскога дечака на Чукур-чесми, на свом гостовању са успехом извели глумци Хрватскога земаљскога казалишта из Загреба. Потом су га у Београду, такође наишавши на леп пријем код публике, извели приликом четвромесечног гостовања од октобра 1867. до јануара 1868. године чланови новосадског Српског народног позоришта из Новог Сада, од којих ће већи део прећи у ангажман београдског Народног позоришта.

Вероватно да се први управник, Јован Ђорђевић (1826-1906), који је Оберњикову драму Ђурађ Бран-

ковић и прерадио, није много двумио око тога шта ће приказати на првој представи новоустановљеног београдског позоришта. С једне стране, располагао је ансамблом чија је већина чланова текст добро познавала, будући да га је више пута већ изводила, те је било могућно брзо припремити представу; с друге стране, добро је знао да српска публика воли комаде са темама из националне историје, што је и било пресудно да се определи за Оберњиков комад, без обзира што позоришна критика о том делу није имала најповољније мишљење. Прва представа у новосаграђеној згради Народног позоришта, *Посмртна слава кнеза Михаила*, свечана апотеоза, коју је наменски за ову прилику написао Ђорђе Малетић, изведена је 11. новембра 1869. Отад, у тој згради Народно позориште, ако изузмемо прекиде, од којих је најдужи био онај од 1914. до 1923. због Првог светског рата, када је позоришно здање било знатно оштећено те се након ослобођења Београда 1918. морало приступити њеној обнови, темељном преуређењу и проширењу, заправо градњи нове зграде према пројекту арх. Јосифа Букавца, континуирано делује до данас. Док се зграда на негдашњем Позоришном тргу, данашњем Тргу републике поново градила, Народно позориште изводило је представе у „Мањежу“, у дворани негдашње школе за јахање од сезоне 1918-19. до 17.

јануара 1923, која ће и после остати друга сцена овог театра.

Народно позориште у Београду настало је из перманентне тежње његових грађана да добију стални театар: још од 4. децембра 1841. године до 19. августа 1842, захваљујући иницијативи и настојањима Атанасија Николића, главног оснивача Театра на Ѓумруку и, уз Стерију, тада највише извођеног српског драматичара, затим Јована Стерије Поповића, главног писца првог београдског театра и Петра Радовановића, једног од најзначајнијих српских школских посленика, који је деловао и као управник Театра на Ѓумруку, у којем је као прва позоришна представа приказана жалосна игра у пет дејствија *Смрт Стефана Дечанскога* Јована Стерије Поповића, која је изведена у једној специјално адаптираној и за позориште прилагођеној магази зграде на царинарници код данашњег Савског пристаништа. Због тога се то позориште звало Театар на Ѓумрук (Ђумрук - турска реч за царину) и деловало је до јула 1842, када је кнез Михаило Обреновић, који га је субвенционисао, морао напустити земљу због уставобранитељске буне.

Кроз неколико година, на иницијативу Читалишта београдског, доћи ће до гостовања панчевачке дилетантске позоришне дружине под вођством Николе Ђурковића. Дружина је приређивала представе у згради хотела „Код јелена“ (тзв.

„Старо здање“), која се налазила у данашњој Ул. краља Петра, нешто мало више од угоститељског локала „Знак питања“, који и данас постоји. Ђурковић је са панчевачком дружином приказивао представе од маја 1847. до марта 1848., када се, због револуционарних догађања, која су се распламсала и у Аустрији, трупа морала вратити у Панчево, иако је публика лепо прихватила ово гостовање поготово стога што је изводила претежно родољубиво-историјски репертоар. Треба указати да су приказали следећа Стеријина дела: *Милош Обилић*, јуначко позориште у 5 дејствија, *Невиност или Свейислав и Милева*, жалосно позориште у пет дејствија, *Владислав, краљ бугарски*, позорје у 5 дејствија, *Торжествено Србије*, позоришни спев, *Сан Краљевића Марка*, алегорија у 3

оделенија, *Смрић Симефана Дечанскоћ*, жалосна игра у 5 дејствија, *Ајдуци*, позорје у пет дејствија и *Скендербећ*, драма у пет раздела. Поред тих Стеријиних комада, Ђурковићева трупа приказала је и дела Атанасија Николића – трагедију *Драгутин, краљ српски*, позоришни спев у три чина *Краљевић Марко и Араћин* и мелодраму *Зидање Раванице* итд. На репертоару Панчеваца била су и дела Молијера, Шилера, Коцебуа, Скриба и др.

Потом ће се, почев од 1851. године, у Београду смењивати позоришни одбори – њих укупно четири – састављени од угледних грађана, који су повели акцију да се у српској престоници подигне позоришна зграда и оснује стално позориште. Први позоришни одбор образован је по замисли и иницијативом Читалишта београдског, да

Зграда Народног позоришта у Београду у XIX веку

би, уз сагласност и подршку кнеза Александра Карађорђевића, предузео кораке да се позоришна зграда подигне на Зеленом венцу. План за позоришну зграду израдио је Јосиф Касано, „правитељствени архитект“, који је био Италијан, а сви радови поверени су предузимачу Јосифу Штајнлехнеру-сину. Градња је почела након освећења темеља 11. септембра 1852. Међутим, започети радови морали су се обуставити већ 12. јула следеће године зато што је подводни терен изискивао знатно већа средства за обезбеђивање темеља. Предвиђало се да ће доћи до продужења радова на основу другог Касанијевог плана према којем би зграда била јевтиња око 28.000 форината. Повољна околност била је што је попечитељ (министар) просвете био Димитрије Црнобарац, некадашњи Вујићев глумац у Књажеско-српском театру у Крагујевцу 1835-1836. године. Његова је заслуга што је правитељство одобрило предрачунску суму потребну за довршење позоришта према другом Касанијевом плану, али уз услов да се претходно провере већ обављени радови, јер су од воде били напукли зидови темеља те би било неопходно да се утврди је ли могућно наставити градњу на том месту. О том питању стручна комисија није била јединствена: док су једни, међу њима и Касано, сматрали да се може наставити градња, други се нису са таквим мишљењем сложи-

ли и затражили су да се изаберу нови, непристрасни чланови комисије. Ни опште друштвене прилике у земљи ни мало нису биле повољне због распламсале жестоке политичке борбе, као и због све интензивнијег међудинастичког сукоба, који се завршио 1858. године, када је одлукама Светоандрејске скупштине одржане у Топчидеру одузета власт Александру Карађорђевићу и за кнеза поново изабран Милош Обреновић, који ће владати до своје смрти, 1860. године. Та збивања одложила су у Београду подизање позоришне зграде за више година. Тек 23. октобра 1863. министарство финансија образовало је нову стручну комисију која је прегледала оштећене темеље зграде и поднела 20. фебруара 1864. извештај према којем би требало зидање позоришне зграде потпуно обуставити на предвиђеном месту, јер је терен подводан, с тим што би се материјал могао употребити за подизање театра на неком другом плацу. После више од десет година, упркос свим настојањима и уз потрошено знатну суму новца, у Београду се одустало од подизања позоришне зграде на Зеленом венцу.

И Вук Караџић сматрао је одабрано место за позоришну зграду на Зеленом венцу неподесним зато што се не налази у самом центру престонице. „Ја мислим да за Биоградски театр није добро то место које сте му ви изабрали. Први

театер Биоградски ваљало би да је у сред вароши, а за то мјесто које сте му ви изабрали могло би се рећи да је ћорбуџак према средини биоградске вароши. Ја мислим да би за садашњи театер Биоградски најприличније мјесто било од Делијске чесме па амо к варош-капији, до иза оне цамије. При бирању мјеста за данашњи театер ја мислим да је ваљало помислiti и на оно вријеме кад неће бити Турака у Биограду. У театер на том мјесту гдје сте га ви почели зидати тешко ће бити и са Зерека, и испод пијаце ићи по мраку, а често и по злу времену, а камоли с Дорђола, испод Видин-капије и од Дунава. А ваљало би мислiti и на то да стотина година могу проћи док се други театер у Биограду стане зидати.“ – поручује 29. октобра 1853. Вук у писму Јовану Гавriloviћу, своме дугогодишњем присталици и пријатељу, који је тада радио као начелник одељења у Министарству финансија, а потом, од 1861. биће и министар финансија, да би крајем те године био именован за члана Државног савета.

У међувремену, немачка позоришна дружина, под управом Хуга Прајса, приспела је у Београд и 8. маја 1857. почела приређивати представе у башти „Шопићевог купатила“, која се налазила у данашњој улици Гаврила Принципа. Како се одмах испоставило да у Београду нема довољно заинтересованих за представе на немачком

језику, Прајс је одлучио да формира и српску позоришну трупу. На иницијативу Лазара Праторчевића приступили су му београдски омладинци са жељом да онемогуће немачке представе. Већ прва њихова представа, *Краљевић Марко и Арапин* Атанасија Николића, на којој је Праторчевић играо омиљеног националног јунација, постигла је огроман успех, тако да су убрзо млади глумци одлучили да оснују Омладинско српско позориште, које ће, приказујући представе до почетка 1859. године, онемогућити Прајса да приказује представе на немачком језику.

Све иницијативе средином XIX века недвосмислено сведоче о интересовању Београђана за позоришну уметност, које се посебно испољавало приликом представљања домаћих историских комада. Неповољне околности нису дозволиле да Београд већ тада добије своје позориште. То се неће догодити ни непосредно по доласку на власт кнеза Михаила, 1860. године, али ће се почев од 1863, откад у Београду делује први Одбор за оснивање позоришта, који је окупио сталну глумачку дружину, која ће, под именом *Народно позориште* деловати све до 1866. године. Репертоар тог првога Народног позоришта у престоници Србије био је у знаку доминације национално-историјске драме, као и све популарнијих Стеријиних комедија, док је страна драма заступљена претежно романтичар-

ским комадима, што је одговарало интересовању углавном патријархалне београдске публике.

Одбор за стално позориште у Београду, одмах по установљењу Народног позоришта настојао је да успостави сарадњу са Српским народним позориштем у Новом Саду, као и са Хрватским казалиштем у Загребу. „Да би југословенско позориште и у Новом Саду, и у Загребу и у Београду, и где год би се у будуће још појавило, уједињеним силама напредовало, Одбор београдски налази за нужно да сви на јтугашем позоришни одбори ступе у међусобне сношеније у циљу да једни другима шаљу у рукопису нова дијела, да се договарају о позоришној терминологији, како би ова била свуда једна, да олакшају путовања дотичним глумачким друштвима по странама нашим и, најпосле, да иду једни другима свакојако на руку у књижевном и уметничком усавршавању општега нам југословенског позоришта.“ – пише у прогласу београдског Позоришног одбора који су потписали два угледна члана београдског Одбора за стално позориште – Матија Бан и Јован Бошковић.

Прво београдско Народно позориште почело је редовну делатност 4. фебруара 1863. представом *Сироћица из Новог Сада или Невин не може да сирада* (превод и прерада Николе Ђурковића). И следећа премијера биће извођење једне Ђурковићеве прераде – *Два*

оријака или Прав највише сирада, да би потом била приказана шаљива игра Аугуста Коцебуа *Дармар*. Ти комади, међутим, нису добили повољне оцене позоришне критике, која ће позитивно оценити младалачко дело Стојана Новаковића - поетску драму *Црноћорци*, приказану крајем марта исте године. Прво Народно позориште у Београду са посебном пажњом неговало је домаћи репертоар. Поред прве српске комедије *Пријатељи или несита блаћа, несита пријатеља* новосадског књижевника и професора Лазара Лазаревића, често је приказивало дела Јована Стерије Поповића, и то његове драме *Ајдуци, Сан Краљевића Марка, Светислав и Милева, Смрић Стефана Дечанскоћ, Владислав*, као и комедију *Кир Јања*. Позоришни гледаоци онога времена више су волели да гледају представе комада у којима се приказују историјске теме, посебно бојеви са Турцима, него ли комедије и драмолете из савременог живота. Зато је Стерија тада био више цењен као драматичар него као комедиограф.

Прво београдско Народно позориште је поред Стеријиних историјских драма са успехом изводило и комаде Матије Бана: *Добрала и Миленко, Цар Лазар, Цар Урош, Србске Цвећи или Таковски устаник* и, наравно, од раније познат и веома цењен његов комад *Мејрима или ослобођење Боињака*, као и дела Јована Суботића *Херцег Влади*

дислав, Немања, Звонимир, краљ Хрватске и Прхвала, затим Краљева сеја др Милана Јовановића Морског те Михаило, цар бугарски и Српски ајдуци Ђорђа Малетића. Број извођених дела домаћих драматичара био је заиста импозантан. За све преставе прво Народно позориште у Београду штампало је графички лепо решене плакате са свим подацима о представи. На представама суделовао је оркестар којим је управљао „г. војнички капелмајстор“.

На сцени првог Народног позоришта у Београду изводила су се и дела Шекспира (*Укроћено тврдо-главсиво*), Молијера (*Силом болесник*), Голдонија (*Раскошник и Мензулска механа*), Фридриха Шилера (*Силејка и љубав*), Виктора Игоа (*Марија Тудор*) и др. Изводиле су се и тзв. посрбе страних комада, које је публика лепо примала. Дела за репертоар бирали су Димитрије Марковић Кикинђанин и Адам Мандровић, загребачки глумац, који је био и уметнички руководилац првог Народног позоришта у Београду. Он ће приликом свечаног отварања новосаграђене зграде Народног позоришта, 30. октобра 1869, изговорити *Пролог* Милорада Шапчанина у којем се славио кнез Михаило као велики позоришни добротвор заслужан за подизање театра на месту где се налазила негдашња Стамбол-капија, што ће рећи на данашњем Тргу републике.

У ансамблу првог београдског Народног позоришта ангажоване су значајне глумачке снаге: поред глумачкога ангажмана, Адам Мандровић, деловао је као редитељ, артистички управник и педагог. Остале су записана сећања о његовој природној глумачкој игри у време када је на нашој сцени још владала патетична романтичарска егзалтација. На сцени првог Народног позоришта у Београду, поред осталог, истакао се као Лазар у истоименом Цветићевом комаду. „Његов јасан, симпатичан глас, његова лепа, одмерена мимика, његова правилна интонација у говору, потресла је у више појава. Мандровић није само глумац, он је творац херојских карактера на позорници. Представа Лазара држи цео комад, и г. Мандровић га је сјајно одржао.“ – писао је критичар Милан Јовановић Морски. Глумачка дружина, према општем мишљењу, била је састављена од угледних чланова, ванредно талентованих и способних да на сцени одговоре најсложенијим уметничким задацима. У 1863. години, поред Адама Мандровића, наступали су Јулка Степићева, Марија Вуковић, Драга Дејановић Димитријевић, Алекса Бранковић, Ђорђе Марковић, Фотије Илићић, Ђура Рајковић, Паја Степић, Божа Рашић, Јован Маринковић, Стеван Миховић и др. Нешто касније ансамблу првог београдског Народног позо-

ришта придружиће се Јосип Племенчић и Марија Јеленска.

Крајем 1864. године, 9. децембра, одазивајући се молби дотадашњег Позоришног одбора, Коста Цукић, министар просвете Кнежевине Србије, изабрао је и поставио нови, са Миланом А. Петронијевићем, као председником, на челу. Посебним правилима, министар Цукић јасно је одредио задатке, дужности и надлежности Одбора, који је постао државни орган под надзором министра, а позориште државна установа која ужива редовну субвенцију од 1200 дуката. Уведена је и функција управитеља позоришног, с којим се Одбор договора о представама и истовремено брине о репертоару радећи на подстицању развитка домаће драме и превођења страних комада, као и водећи послове око подизања позоришне зграде, будући да је половина субвенције била намењена томе.

Како је аrena Велике пиваре била мала и неподесна за позориште, што је за последицу имало да су и приходи од представа били недовољни за издржавање глумачке дружине, то је прво београдско Народно позориште, под вођством Адама Мандровића, крајем априла 1864. године пошло на дужу турнеју гостујући у Панчеву, Новом Саду, Сремској Митровици, Вуковару, Земуну и другде, да би се тек крајем године вратило у Београд и, почетком јануара 1865, наставило рад све до 29. априла 1865, када је

приказало, како је објављено, последњу представу – Шилерову трагедију *Силејка и љубав*. „Жао нам је, али морамо јавити да ће ово бити последња у низу овогодишњих представа.“ – тако је лист *Видовдан* обавестио своје читаоце, напоменувши: „Ми се с тешким срцем праштамо с нашим позоришним друштвом, које је с добром вољом и пожртвовањем одговарало своме позиву, и захваљујемо му у име целе позоришне публике на часовима духовног уживања, које нам је за ово три године причинјавало својеврсном вештином.“ Како се може видети из репертоара приказаног у раздобљу од јануара до априла 1865, очигледно је да су биране представе са тежњом да се задовољи укус најшире групе гледалаца. Од страних комада то су: *У лажи је љилићко дно* и *Радознale ћосићe* Карла Голдонија, *Силејка и љубав* Фридриха Шилера, *Хедвиѓа* Теодора Кернера, *Марија Тудор* Виктора Игоа, *Низбисера* Карла Холтаја, *Вићеслав IV* и *Цврчак* Шарлоте Бирх-Пфајферове, *Тридесет ћодина из живота једног картиша* Виктора Диканџа и *Диноа*, *Госпође и хусари* Александра Фредроа, али било је и наслова као што су *Муж моје жене*, *Муж од четири жене*, *Баво без рена* и сл. – чији су нам аутори непознати. О делатности првог Народног позоришта у Београду сведоче бројни плакати приређених представа, као и не мали број позори-

шних критика објављених у тадашњој штампи.

Глумачки ансамбл окупљен у првом Народном позоришту у Београду након изведене последње представе наставио је да наступа до краја 1865. године као приватно позориште најпре у Земуну, да би, од 21. јануара 1866, када је приказао *Бој на Косову* Јована Стерије Поповића, опет наступао у Великој пивари у Београду до конца месеца маја приказујући комаде. *Бој на Грахову или Црногорци* Јована Цара и Обрада Витковића, *Хајдук Вељко* Јована Драгашевића, *Српске Цвећи* Матије Бана, *Низ бисера* Карла Холтаја, *Стари Бака и његов син хусар Јозефа Сигетија* итд.

Из свега наведеног види се да је од 4. фебруара 1863. до краја маја 1866. прво београдско Народно позориште изводило представе у арени Велике пиваре. Зато не можемо погрешити ако констатујемо да је Београд имао своје прво Народно позориште пет година пре поново установљеног Народног позоришта, које ће као своју прву представу приказати 22. новембра 1868. историјску драму у пет раздела Карла Оберњика *Бурађ Бранковић* у преводу и преради Јована Ђорђевића, с прологом Милорада Поповића Шапчанина и *Српском увертиром*, композицијом Драгутина Реша, позоришнога капелника. Представа је приказана у делимично адаптираној сали хотела „Код ен-

глеске краљице“ (тзв. „Сушићева кућа“ у Поп-Лукиној улици).

Ове године јубилеј Народног позоришта у Београду прослављаће се, као што је то учињено сада већ далеке 1968. године, када је држава организовала обележавање стогодишњице стварања и почетка деловања у ствари друге сталне глумачке трупе, као и почетка подизања позоришне зграде. Тако се поступило и 1993. године, када се обележавала стодвадесетпетогодишњица најстаријег београдског театра. Претходних година, за разлику од две последње прославе, узимана је 1869. као година оснивања највероватније стога што се желело да се јубилеј повеже са отварањем и почетком рада у новој згради. Као што је познато, 30. октобра 1869. зграда је свечано отворена извођењем драмске апотеозе *Посмртна слава кнеза Михаила Ђорђа Малетића*. Како се види, без оправданих разлога занемаривања је делатност првог Народног позоришта у Београду од 1863. до 1866. те би ваљало ове године, када се прославља 150. годишњица Народног позоришта, у исти мах обележити и 155. годишњицу првог Народног позоришта у Београду, које је приказивало представе у арени Велике пиваре од 1863. до 1866. године, изводећи опсежан домаћи и страни драмски репертоар. Та делатност никако не заслужује да буде препуштена забораву.

КРИТИКА ПОЗОРИШНИХ ЗАБЛУДА

Лука Кецман: *Увод у драмско позоришће*
Бесједа, Бања Лука, 2018.

Лука Кецман (1962) присутан је у књижевном и позоришном животу близу четири деценије; написао је неколико драма приказиваних у професионалним позориштима, режирао четрдесетак представа, писао позоришну и филмску критику и есејистику, да би професионалну делатност наставио на Академији умјетности Универзитета у Бањој Луци као професор историје и теорије позоришта и филма. Објавио је три књиге драматуршких, односно театролошких студија, од којих су две посвећене истраживањима дела Петра Кочића и драмским потенцијалима Кочићевих приповедака, а трећа процењивању текућег позоришног стваралаштва у Босни и Херцеговини.

Радомир Путник

Две нове књиџе

Књига *Увод у драмско позоришће* настала је из ауторове потребе да као професор позоришних дисциплина дефинише и редефинише све важне појмове који припадају области драматургије, режије и глуме у савременом драмском позоришту. Ова потреба произишла је из очитог раскорака који је током последњих деценију-две настао између позоришне теорије и театрарске праксе.

Као изузетно добар познавалац историје драмских теорија, од Аристотела па до најновијих истраживача Флоранс Дипон и Гвида Падуана, Лука Кецман увидео је да се највећи део мудрих промишљања којима се анализира техника драмског писања, али и режије и глуме, у савременој позоришној пракси занемарује или намерно маргинализује зарад прихваташа помодних токова или појава, не били се тиме ауторство редитеља наметнуло као једини и одлучујући естетски израз. Пратећи премијере

и пишући о њима, Лука Кецман закључио је да је неопходно систематизовати скуп основних драматуршких, редитељских и глумачких правила и понудити их, пре свега, студентима позоришних дисциплина, како би им се указало на трајне естетске али и етичке стандарде на којима почива позоришна уметност. С друге стране, Лука Кецман је и сведок терора тзв. редитељског театра који, веома често, замагљује а не открива, мистификује а не гради, ствара буку и бес уместо да танано истражује суштину човековог бића исказану у ремек делима светских и наших драмских писаца. Зна Лука Кецман да је сваки тренд пролазан, па и да се позоришна уметност, после лутања и заблуда, враћа својој основи, али такође зна да је као професор и тумач позоришне естетике дужан да се јавно супротстави стављању позоришне уметности у службу нараслом егу појединача.

Због тога Лука Кецман у девет поглавља упућује младе читаоце како да разумеју и тумаче драмски текст, како да га посматрају као део друштвеног, културног, економског и политичког доба у времену настанка и како наћи прави пут да би се то дело данас сценски оживело као наш савременик; потом, аутор, позивајући се на бројне примере из историје театра, истиче непорециве вредности или конститутивне делове не само драмског текста него и представе, не

оспоравајући право редитеља и глумца да у своје тумачење драмског дела унесу своја решења и тиме га обогате, али не допуштајући редитељу да прекраја драмски текст и од њега прави „пројекат“. Оваквим принципијелним ставом Лука Кецман без зазора брани дело драмског писца од надобудних редитеља који, наводно, боље од писца знају шта је он написао.

Посебну пажњу заслужују Кецманова разматрања настала на проучавању приповедака Петра Коџића. Као одличан познавалац Коџићевих дела, Лука Кецман констатује да је овај писац створио прозне јунаке који поседују изразити потенцијал драмских ликова, па закључује да се већина Коџићевих ликова могу посматрати као јунаци експресионистичке драме, будући да у себи обједињују „без икаквог изгледа на њихово измирење, историјског и митског човека, те отуд стална конвулзија и крик, екстаза и депресија, неартикулисаност поруке, отуд углавном и трагичан крај већине експресионистичких писаца“, како је експресионистичке писце али и њихове јунаке описала Мирјана Миочиновић. Лука Кецман, потом, скреће пажњу на Коџићев језик, на његове семантичке и лексичке вредности и значења, да би, најзад, указао и на значај описа радњи које врше Коџићеви јунаци. По Луки Кецману, наиме, Коџићеви описи

човекових покрета и других догађаја представљају, у ствари, проширене дидаскалије које су потпуно у функцији дијалога, чиме се у коначном исходу већина приповедака Петра Кочића може читати и тумачити као сценарио за драмску представу.

Књига драматуршко-театролошких огледа Луке Кецмана поседује још једну врлину – једноставан језик који открива важна питања из области позоришне уметности; за разлику од једног броја савремених теоретичара теоретичара и критичара који се труде да коришћењем туђица и реченичних склопова непримерених српском језику остваре тзв. „убедљивост дискурса“, Лука Кецман доказује да је могуће без употребе страних појмова, најчешће насиљно уведенih у излагање, написати озбиљно и темљено засновано штиво које ће бити разумљиво студентима, којима је пре свега намењено, али и свим другим љубитељима и поштоваоцима позоришта.

ПОНИШТАВАЊЕ МОРАЛА

Радоје Радосављевић: *На шочковима*
Народна библиотека „Илија М.
Петровић“, Пожаревац, 2018.

Радоје Радосављевић (1961) добитник је награде „Слободан Стојановић“ за драмски текст 2017. године. Жири у саставу Драгана Божковић, Вукица Стругар и Срђан

Кољевић доделио је награду Радоју Радосављевићу за драму *На шочковима* са поднасловом *Комедија о шужном крају двадесетог века*.

У образложењу, жири наводи „Да у најбољој традицији српске комедије, од Нушића, преко Стерије, Александра Поповића и Душка Ковачевића, трагикомедија *На шочковима* Радоја Радосављевића (...) спретно и даровито мапира лимите пропадања свих моралних норми у нашем друштву, не само материјалног сиромаштва. (...) Суноврат свега што су породичне вредности и људско достојанство, бива потпомогнут од стране оних, које пуштају у свој живот, који су одреда корумпирани и криминалци.“

Образложение жирија, написано без озбиљније анализе драме, више одмаже него што препоручује комад Радоја Радосављевића за извођење. Једна од непромишљених реченица образложења жирија гласи „мапира лимите пропадања свих моралних норми у нашем друштву“ и њоме се сугерише да постоје границе пропадања моралних норми, а да те границе писац успешно обележава. Жири је, међутим, сметнуо с ума да граница пропадања нема, те да се, отуда оне и не могу „мапирати“, односно одредити. У комаду Радоја Радосављевића *На шочковима* реч је управо о томе да граница нема и да се пад

породице, друштва и целокупне заједнице не може зауставити.

Угледајући се свесно или не на комедију *Маратонци тарче Јочасни круг* Душана Ковачевића, Радоје Радосављевић исписује трагикомедију о породици Гвозденовић у којој су сви чланови професионални шофери. Ова породица не прекидно се налази на минимуму егзистенције, јер већина зараде одлази на отплату кредита. Појава Сариног вереника, криминалца Шонета, унеће больитак у статус породице, јер ће Шоне укључити будућег таста у своје прљаве послове, па ће се и материјални положај Гвозденовића поправљати. Када боравак у Србији постане опасан, Шоне ће са Саром отићи у иностранство, а његове незаконите послове (убиства, растурање дроге) преузеће таст, ташта и Живана, Сарина прабаба.

Радоје Радосављевић зна како се прави солидна комедија. Њена основа треба да почива на одбрани алогичности, а даљи развој на поништењу уведених моралних норми. Тада посла писац је савладао и остварио прихватљив и динамичан ритам развоја комада. Када је реч о профилисању ликове комедије, Радоје Радосављевић већ је мање спретан и не води рачуна о равноправном третману свих ликова, као и о њиховом развоју. Ефектно је позиционирао Живану Гвозденовићу, госпођу која тек што није ушла у десету деценију живота, или Шонету, главном криминалцу, није обезбедио довољно убедљиву мотивацију у завршници комада. Такође, после успешног представљања *Саре*, у првој слици, писац сматра да је довољно што је показао колико је заљубљена у Шонета, па јој више не пружа прилику за развој лика. Комад Радоја Радосављевића, dakле, делује тек као прва верзија црнохуморне комедије, као сценски потенцијал који треба даље развијати. Уколико дође до позоришног извођења комада *На јочковима* биће неопходан добро промишљен драматуршки приступ којим би се отклониле споменуте мањкавости, као и известна наивност којом је пројект цео текст.

У *Белешици о Ђисцу* сазнајемо да је Радоје Радосављевић аутор који је до сада објавио десетак књига поезије и приповедака, као и да је написао монодраму *Неситварни живот Николе Тесле* и црну комедију у два чина *Бомба у глави*. Нема података да ли су монодрама и црна комедија приказане. Изван сваке сумње је чињеница да би сценска поставка било којег његовог драмског текста била од велике помоћи Радоју Радосављевићу, те да би га усмерила да драме пише за сценско извођење, а не за читање.

Кристина Павловић Рајић

Млади жедне за културом. Ко ће их одвешти на извориште?

„За великим столом свечане сале Српске књижевне задруге – све права господа! Окупили се прави интелектуалци, прави новинари, сви у пријатељској атмосфери међусобног уважавања. Изашаћи публика, ми, деца. Зна се где је коме место. Сви су били веома културни, па смо морали и ми. На зидовима слике великане српске књижевности, у посебном кутку скулптура Вука Караџића, гусле и хирилица...“ Тако су гимназијалци у учионици осталим својим другарима који нису били присутни описивали утиске са представљања часописа „Нова Зора“ у СКЗ-и.

Њихова озареност, да, баш озареност, неко изненађујуће усхићење (а то се редовно дешава са сваком групом од десетак ученика коју одведем на културни догађај у СКЗ, СКЦ, Коларац или у Кућу Ђуре Јакшића) ми сведочи да, у овим оголјеним временима медијског рата против духовности и ин-

телекта, млади жедне за истинским вредностима.

Често се критикују деца и омладина да не читају, да превише времена проводе уз интернет садржаје због чега се и не друже, осим виртуелно. Запитајмо се шта и на који начин им државни систем нуди? Градски домови културе са својим културно-образовним програмима и када имају одређене садржаје не труде се или не знају како да их приближе младима.

Школски програми се мењају у име којекаквих иновација и ради држања наставничког кадра у не-престаном страху да ли ће постати технолошки вишак. Тако се у колективу ствара тензија, изазивају сукби, долази до груписања у кланове ради ситне краткотрајне користи. Уједно се ствара и армија послушника. Часови се у многим школама додељују да би појединци сачували норму, а не ради општег

унапређења школства. Чини ми се да је све то тапкање у месту, избегавање суштински битних чинилаца образовања, што само води у стагнацију и деградацију младости, а то значи и читавог друштва.

У основи школског система мора да постоји планска сарадња школа и институција културе. Наставник не може имати дупло радно време од предвиђеног кроз ваннаставне активности, које му се притом додатно не плаћају, ма колико велики ентузијаста био и сљубављу се посвећивао својој педагошкој мисији. Не може јер има и свој приватан живот, одговорност и као родитељ према сопственој деци и породици. Важно је да као колектив, као национ схватимо да деца у школском систему не смеју бити препуштена случају или нечијој доброј вољи. Како ће неко ко се није сусрео с културом у суштинском смислу, освестити себе као културно биће? Ученици књижевност виде само као део прошлости, с библиотечких полица, чији су аутори давно преминули. Треба их сусрести с ковачницом речи, са жишком стваралаштва, очи у очи са савременим писцима!

С друге стране, бројни посленици културе и уметности вапе за младом публиком, за онима који ће упамтити њихово стваралаштво, за настављачима. Праву радост им причињава присуство школске групе. Није наша улога да само

причамо о знаменитим људима наше историје, о Светом Сави и потоњим великанима. Ваљда и ми као светосавци треба нешто да створимо, да и ми оставимо неки ваљан траг за собом! Кроз дела ћемо васпитавати потомство.

Сматрам да постоји врло ефикасно решење за проблем који имамо. Свој предлог сам изнела у јуну 2018. г. на скупу у организацији „Баззарта“ у Београду, коме су присуствовали професори, представници Министарства просвете, Министарства културе, редитељи, глумци, кустоси музеја. Како нема још увек назнака да би се идеја могла реализовати, понављам је и овом приликом, у писаном облику.

Министарство просвете би требало да уведе тзв. Блок наставу из културе за коју би наставник био ангажован у оквиру свог редовног радног времена (дакле њему би био додељен тај предмет на годишњем нивоу као део норме) да одведе ученике у музеј, на представљање књига, изложбу, концерт, позориште, кинотеку, библиотеку... Тог дана би ученици имали само блок наставу, а били би ослобођени редовних часова за тај дан, како им не би све било пренапорно. И тако бар пет пута годишње. Програм и садржај по разредима би дошао као препорука Министарства просвете. Овај модел није никаква новина у школском систему јер већ постоји у оквиру неких стручних школа тзв.

Блок настава за посету сајмовима, фабрикама и сл. Само га треба усмерити и на културу.

Култура, како су то ученици спонтано сами закључили и изрекли, обавезује човека, а некултура (жутих страна квази новинара, ријалити емисија, непрестаног бомбардовања црном хроником и тровања неморалним понашањем кроз промискуитет, накарадни хедонизам и криминал) води у деградацију, анархију и личну и националну дезорентисаност и свеукупну пропаст.

Интелигенција Србије нема право да ћути и да уступне пред овим горућим проблемом. Врло ефикасан модел, као што видимо, постоји. Само га треба применити. Сећање на школске дане нас најчешће везује за места на која су нас професори водили. То је оно што понесемо са собом кроз живот – непосредан сусрет с културом. Мање се сећамо конкретних часова и теоретисања. Креативност и умеће младих је изузетна, само их треба увести у свет могуће лепоте!

Жика Ранковић

Пламена социјалистичка јуѓа

Дуѓо су Велимира Десетошовића Шврћу, Јошићеног човека и доброћ комунисту, а сада Јензионера и „активисту“ сис – а, мучили снови а онда је решио да се „исповеди“, конобарци Милки Радовановић.

Сањам Боже, вратило се „оно“ време. Све живот слави. Пламса. Све се грли и љуби: пчела са пчелом, друг са другарицом, брат са братом... ма, суза да ти кане. Проблеми се превазилазе у ходу а културе ко плеве. Мрски запад шаље паре, братски исток поздраве и честитке а несврстани цвеће и камиле. Ту се ствара, креира, уздиже. Разлежу се песме свеколике са малих екрана. Фестивали, дочеци, испраћаји. Радује се и весели радни народ из целе СФРЈ.

„Акорди Косова“ – смотра музичких достигнућа наше браће Шиптара. Улице опустеле, велико и мало, од деде до ункуа, све се то слило крај ТВ – а па не трепће. Сутра, ево нове радости – „Крапина“,

попевке. Распевани и разиграни, весели Словенци. Милина. Притиснеш дугме а во Скопје пее на Драган Мијалковски. Висок, млад, у драп звонарицама. Са Илиће директан пренос севдаха а у паузама и карасевдаха. Песма на све стране. Виловита, плаховита.

Радници Боже ненормално вредни. Све рекордери. Лични доходак са осмехом и песмом реализују, самоуправљање развили до савршенства: овце чобане бирају референдумом.

Сањам и ЊЕГА, Маршала прости Боже. У новом оделу. Ко оно кад се вратио из Хаване. Леп ко слика. Поглед: онај, Његов, профоран, челичан, загонетан...

Цигара у руци, ко врљика, коса колмована, ко зајазак сунца. Пуши некако полако, ноншалантно, уморно – ал слатко. Вуче ко младић. Па се окрене према камерама, према нама, свом народу, и све, прости Боже, пушта колутиће. Ми весело и срећно апалудирамо. Сви,

без разлике. Његови народи, народности, првоборци и омладина. Верни, насмејани, лепршави. Поносно и слободоумно стоји пионир до пионира, омладинац до омладинца а онда пресечено органима унутрашњег реда и мира. Певамо, смејемо се, бацамо цвеће, пушимо, како ко...

Тргнем се из сна Боже, обливен знојем. Сунце се скаменило – ко белутак. Гуши нека туга. Пламена, социјалистичка туга. У'ватила за гушу па стеже, стеже, стеже... Помислим, превазишли смо и то. У ходу. Опет смо на ноге стали, изборе добили, опет је ОН победио а у глави ми рефрен: „и опет ће, и опет ће, ако буде среће“. Моја Цана спава крај мене – ко јагње. Веселница.

Ових дана ми опет пуна душа. Сетили ме се другови. Дали ми одговоран задатак. Додуше бесплатно, али за добробит. Ми, стари вукови, идемо од куће до куће и уписујемо матичне, личне и остале бројеве гласача. Избори су пред нама. Народ се опет разгалио и има о чему да размишља. Како је народ симпатичан. Ко дечица: овога ћу – онога ћу. Ми пензионери савесно на свака врата закуцамо и у свеску упишемо грађанина. Лични број је светиња. Гаранција регуларности. Без тога избори би били лук и вода. Одговоран посао нам другови поверили. Овде попијеш кафицу, онде ракијицу, то код

сиротиње, а ови са мерцедесима кроз капију, док џукела рипа на браву, преко срца смандрљају број окрену се и оду. Неки и опсују. Као, ми смо пензионери криви за све. Ја се не љутим. Нека их. Схвatiћe после избора.

Сањам опет неки дан као, сви ми у Нојевој барци. Свеколики свет се ту слио. Пада киша и из неба и из земље. Поцркасмо од досаде. Сав тај народ се нешто глажи. Попреко гледа. Само ми, прави бивши комунисти, ослобођени стега и предрасуда, песмом време кратимо, а богами мало, мало па се и у коло уватимо. Виловито – плаовито. Али све културно и са уживањем, како нас народа тако и других ових, градјана, што би се рекло.

А кад дажд преста изађе друг Ноје и изнесе велике мердевине да бисмо могли, један по један, да напустимо објекат.

Лелее, кад настаде гурњава и битка ко ће први да напусти исти. Па и ми комунисти, социјалисти, активисти, и ми Боже. Све једно преко другог. Ко да никад нисмо ни певали ни играли у истом колу. Чак се међу прве угурасмо. Вратове оћемо да поломимо само што пре да утекнемо.

Шта ово би Бого мој, шта се учили од другова – питам се ја у сну. Ружног ли сна, во има Оца и Сина и свјатога Духа, крстим се после толико година. Пробудим се тако

па плачем, плачем Боже и што сам сањао и што сам се пробудио. А моја Цана – ништа. Слава ко за- клана, далеко било. Веселница.

Опет, не жалим се. И данас ћу да узмем свеску па од куће до куће. Избори су на прагу а одговорност је велика. Не смем да изневерим другове из Месног одбора. Пораним, купим хлеб (увек први), млеко, и остало за кућу. Све то одне- сем Цани а онда на дужност. Кад се вратим, око подне, на шпорету се опет крчка купусић без меса, пуцкета ватрица, ко после рата. Па шта ћеш више од живота. Кажу лоше пензије, лоше ово, лоше оно... Ма нек смо ми живи и и здрави и нек прођу избори и да победимо, лако ћемо за остало.

Овај што је сада председник се нећка каже: оће, па видећемо, па ... никако да пресече. Избори или не! Кажи у очи. Не плаши се. Јесте мало ови са улице га уздрмали није му лако. Жао ми га. Све су то наша деца испод истог шињела, што би рекли, једни ово, једни оно ало опет све то наше. Исто.

Срце да ти се откине. Отишо доле међу паприкаре да говоре држи. Не сме од ови' са улице овде. Ко зна могу да звижде, да галаме. Лелеене, лелеене. Зато се онолико и исплакао. Ма кемен сузу да пусти.

Ееее. Није то могло код ЊЕГА. Није. само заставице, само пионири, само „руке горе“. Сви ко један. А ово.

Ал ми, стари активисти, сада свима коалициони партнери, се спремамо. Ако буду избори не сме да буде грешке. Што се нас тиче. Ови његови зна се. И ето ти, опет ће да буде исто. Ко некад.

Па шта ту има. Првих двадесет тридесет година. После народ свикне па и не зна за друго.

Ешо шако, већ неколико дана, исповеда се активиста Месног одбора СПС – а Веља Десићовић звани Шврћа. Пензионер. Рајска душа. Идеалиста. Пре ћодне је. У кафани „Алексинац“ никога нема. Слуша га само остарела, сиљива конобарица Милка Радовановић из Доње Коњуше.

Слуша га, слуша, па дубоко уздахне и сића му још један мали „рубинов“.

На рачун куће.

Ecej

КОСОВСКИ ФИЛИГРАН

Филигран је уметнички, обично украсан, орнаменталан, мрежаст кујунџијски рад начињен од златне или сребрне жице. Филигрирати значи израђивати од тих племенитих метала, од златне или сребрне жице, некад танушне као длака, филигране: наруквице, прстење, минђуше, привеске, кандила, муштиkle, макете бродова... Поставља се питање – куда се, уткање у тако минијатурне бродове, спремају да отптују и те златне или сребрне нити, жице, зрица или конац, филиум (што би на енглеском језику било означено речју „feel“ – „осећати“ или „feeling“ – „осећање“)? Да ли су и оне надахнуте свестраним осећањем човека као вечитог путника (*homo viator*)? Уметник филигранског заната Синиша Цветковић из Призрена, у прво мајском разговору са новинарком листа „ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ“,

Миодраг Новаковић

Два есеја

Јеленом Матијевић, између остalog, каже: „Некоме се чини да је лако стварати филигран, али сребрна или златна нит нису конац. Мора да се ради онако како се она савија, а не како мајстор хоће. Један погрешан потез и све мора из почетка. Баш као и у животу.“

Мора, dakле, мајстор филиграна да се прилагођава облику сребрне или златне нити јер је, у сваком од тих безбројних тананих облика прецизно усађен цео један живот и цело једно трајање и непрекидно кретање и спајање са другим животима.

Зато изгледају као нерви префињеног бића уметничког дела у коме свака нит чува свој карактер и игра своју улогу. Како да се савршено уклопи у целину, преплете и стопи са другим нитима, са другим животима, само она зна! Зато прави мајстор филигранског заната мора да, пре свега, осети душу и целину започетог уметничког посла. Ту га води и усмерава природа

сваке златне и сребрне нити, а оне, заједно са другим нитима, чине арабеску, дефинишу форму и преливају се у хармоничну, поетски развијену линију као што се монаси наших средњовековних манастира као појединци преливају у душу манастирског братства тек онда када свако од њих постане неко кроз другога!

Зато уметности и вештини филиграна нема краја! „Умешан занатлија може да „исплете“ све што се нацрта. Али мени, каже Цветковић, цртежи нису потребни. Узори по којима радим исцртани су пре много векова на фрескама древних српских храмова, не само у Призрену, већ широм Косова и Метохије!“

Сребрна или златна нит, у рукама мајстора филиграна не понашају се као конац. Мора да се са тим нитима ради онако како се оне савијају, а не онако како мајstor хоће, као што и у свету природе и у руну овце мора да се поштује свака длака.

Заиста, када су стари Грци одлучили да крену у своју легендарну потеру за драгоценним и недостижним „златним руном“? То се, највероватније, додикло онда када су, у дугом временском периоду били стешњени на својим бродићима и суочени са најстрашнијим искушењима - нападима лукавих, суворих и осветољубивих једноких киклопа, силином хладних орканских ветрова, врелином јар-

ког сунца, снагом узврелих морских таласа.

Морали су, коначно, да закључе да их од свих тих напасти на отвореној пучини штите једино њихови прости сеоски кожуси начињени од обичног овчијег руна које су од памтивека носили пребачене преко рамена. Али, баш то руно у кожусима није обично јер свака овчија длака у њима савијена је и по злаћена хиљадугодишњим префињеним и стрпљивим радом природе и филигрирана на свој начин. Из тога су и настали и златни филигран и легенда о старим Грцима и „златном руну“.

ВРЕМЕ И СВЕВРЕМЕ

Каква су искуства за спомен времену, свевремену и човечанству оставили у литургијском појању Свети Сава и у леоновању космонаут Алексеј Архипович Леонов? Пре свега, ми морамо, каже познати психолог Карл Густав Јунг, одустати од концепта по коме се интелигенција, апстрактно мишљење и уопште свест везују за рад централног нервног система, за мозак. Јер, како објаснити интелигентно понашање бића која мозак немају?! „Зачуђујућа супериорност нижих животиња, у поређењу са човеком, уочава и истакнути физичар Нилс Бор, у коришћењу могућности природе за одржавање и ширење живота сигурно се често

може објаснити чињеницом да се код многих ових животиња не може уочити никакво свесно мишљење у нашем смислу речи.“

* * *

Интелигенција, дакле, није основно својство човека, јер човек, углавном, стварност перципира pars pro toto (део за целину), значи део по део, а не тотум про парте (целину за део). Зато је интелигентно сналажење човека могуће само у оквирима Космоса, који је по, дефиницији, коначан и ограничен, али не и у спознаји Свемира, који је, по дефиницији бесконачан и неограничен, у коме се Велики прасак и додгио, дакле, као само један у низу безброј сличних свемирских феномена.

Али, пошто нас све бржи развој науке и технике, и у овим временима, присиљава да увек о Ускру и ваксрењу Исуса Христа и Благодатног Огња, тражимо јаје у јајету, Космос у Свемиру и Свемир у Космосу, човек по нужности бива доведен у ситуацију да се, решавајући логичне законе који управљају Космосом, сусреће и са, за нас, нелогичним законима који управљају Свемиром.

* **

Тако се догодило да је млади совјетски официр, Алексеј Архипович Леонов, у време владавине атеистичке идеологије комунизма, као млади комуниста – косманаут,

управљао васионским бродом „ВАСХОД 2“ и, по задатку, 18. марта 1965. године, изашао из тог брода, што значи из космичког времена у Свевреме, из космичког у свемирски простор. Тада се додела драматична ситуација. Леоновљев космички костим, који је под притиском надуван у космичком броду у чијој унутрашњости је такође владао одговарајући ваздушни притисак, као на Земљи, када је косманаут напустио космички брод, проширио се и набубрио зато што у Свемиру нема притиска! Ту ситуацију Леонов је схватио тек када је требало да се из Свемира врати у Космос (космички брод) и када је увидео да отвор на броду из кога је изашао није дољно широк да кроз тај отвор прође његов надувани космички костим. Тек тада су и научници и техничари на Земљи, када их је Леонов обавестио о проблему, схватили да су на Земљи размишљали pars pro toto (део за целину), а не totum pro parte (целина за део)!

* * *

Другим речима, целина ситуације, у том првом човековом искуству, у искораку у свемирско Свевреме, и није им могла бити позната! Зато је Леонов био препуштен сам себи да се у непредвиђеним и непредвидљивим околностима снађе како зна и уме. „Тако сам“, каже славни косманаут у једном интервјуу који је пренео и наш

лист „Политика“, „био принуђен да сам отварам вентиле на космичком оделу како бих смањио притисак и набурелост космичког костима. Имао сам диван поглед на целу Земљину куглу која се чинила на дохват руке, али, док сам отварао вентиле, осетио сам у том тренутку и као да је нека велика и непозната сила била уз мене...“

* * *

Алексеја Архиповича Леонова, захваљујући инг. Миливоју Југину, упознао сам 29. априла 1995. године, када је, на челу делегације Руске Православне Цркве, посетио Београд како би присуствовао завршном и величанственом чину подизања велике куполе на храму Светог Саве.

Инг. Миливоје Југин, Миодраг Новаковић, Алексеј Леонов и инг. Момчило Симић

Марина Лабовић

Компарација књиже и филма „Отело“ Виљема Шекспира

Шекспир је, уз мало или много труда, мајсторски налазио речи које су могле да обављају пуно послана, поигравао се речима, изводио читаве пируете на најтањим, високо подигнутим трапезима амбивалентног смисла, чинио да ликови својим исказима збуне, засмеју, заведу, окрепе, насамаре, спасу или у смрт одведу једни друге. „Многи послови“ које су обављале његове речи призвали су бројне тумачења што не одолевају њиховим трајним провокацијама, увек изнова подстакнути у намери да се укључе у игру коментарисања, одгонетања, разумевања и тумачења. Он није излагао идеје, већ је вајао ликове и стихове, испредао заплете и путем њих постављао питања на која је нудио метафоричне, двосмислене, нејасне и заобилазне одговоре.

У рецепцији Шекспира важну улогу има либерални хуманизам, који подразумева да је људска природа универзална, перманентна, је-

динствена и да у себи садржи неизменљиву суштину. Отуда се, уз либерални хуманизам, везује и својеврсни есенцијализам, под којим се разуме да доживљај људскости не зависи од времена, места, расе, вере и културе, те да стога, Шекспиров текст непосредно комуницира с' публиком увек и свуда. За утврђивање тог аспекта традиционалне рецепције заслужни су многи коментатори Шекспировог текста, критичари и читаоци.

Колриџ је тврдио да Шекспир не припада ниједном добу, ниједној религији, ниједној партији, нити професији и да његова дела извиру из недосежних дубина његовог океанског ума. Бредли је фокус свог интересовања усмерио на есенцијалистичку природу људског карактера, драматизовану у Шекспировим трагедијама, које по њему, и структурно и смишљено произилазе из конфликтне подељености људског духа и у којима се

налазе универзални проблеми људске природе, стопљени са специфичним особинама поједињих ликова. Он је конфликт у Шекспировој трагедији претумачио као унутрашњи. Сукоб се одиграва унутар једног лика, а у катастрофи којом се завршава трагедија видео је силовито самообнављање подељеног духовног јединства.

Поред секуларног идеализма и либералног хуманизма и њему својственог есенцијализма у схватњу људске природе, рецепцију Шекспирових драма у 20. веку обележила су и формалистичка интересовања. Романтичари су Шекспира видели као идеалан спој природе и уметности, као израз природе која се најраскошније остварује управо у таквом уметнику. Поред поистовећивања Шекспира са највишим стваралачким потенцијалима природе и уметности, за романтизам је карактеристично и поистовећивање националног духа са Шекспиром. По много чему је Шекспир, и поетички и политички гледано, романтичарима могао бити стран. Био је драмски писац с' низом завршених и формално заокружених дела. Сразмерно обиму опуса релативно мало се бавио природом. У изразу је био далеко од стилске једноставности. Познат је, напротив, по вербалном преобиљу и компликованом формалном и семантичком поигравању могућностима енглеског језика.

Кад је почело преношење Шекспира на филм радња је постала једнако важна као и реч. Сви Шекспирови комади су велики спектакли, пуни звекета оружја, маршева војски и двобоја, у њима има гозби и пијанки, такмичења вitezова, физичке љубави, окрутности и патњи. Елизабетанско позориште било је за гледање. Гледалац је веровао да је на сцени бура, да брод тоне, да краљ са својом свитом креће у лов, да плаћени убица пробада мачем јунака...

Рађање елизабетанске трагедије било је веома слично рађању филма. Узимано је у трагедију све што је било под руком. Свакодневни догађаји, криминална хроника, одломци историје, легенде, политика и филозофија. Била је то хроника актуелности и историјска хроника. Елизабетанска трагедија била је пројдрљива, слободна од правила. Као филм, хранила се криминалом, историјом и општим посматрањем живота. Прерађивала је и историју, легенду и стара предања. Све је било ново, све је могло да се адаптира. Ти велики елизабетанци често подсећају на филмске продуценте који, пре свега, траже атрактивну тему.

Када је у питању филмска адаптација Шекспирове трагедије „Отело“ издвојила бих филм из 1995. године, снимљен по режији Оливера Паркера. Фilm носи оригиналан назив дела „Отело“.

За овај филм „Отело“ може се рећи да је у великој мери аутентичан. Амбијент веома сликовито описује и уклапа се у саму радњу, као и у односе међу јунацима дела. Глумци, као и њихов начин играња су веома убедљиви, а изглед и kostimi су идеално укомпоновани у садржај. Дијалози и сам језик у филму је готово идентичан као језик у књизи. Појављују се места у филму у којима су одређени дијалози и монологи пренети скраћено у односу на књигу, али свакако се водило рачуна да се кључне реченице и суштина не изоставе.

Радња, као и у књизи, почиње у Млецима, а касније се сели у морско пристаниште на Кипру. На почетку се приказује сусрет Родрига и Јага и моменат у ком му Јаго објашњава на који начин он служи Отелу. У том његовом објашњавању већ се види Јагово лукавство, које је овде, као и кроз читав филм нешто на чему се инсистира када је Јаго у питању. Посвећује се пажња драматизацији његових монолога и говора, било да је сам, било да разговара са неким од ликова. Да-кле, објашњавајући Родригу своју службу Отелу, Јаго каже да није онако како изгледа и суштински, ова реченица га осликава у филму, као и у самом делу. Родриго назива Отела „дебелоусни“ и у књизи и у филму, где се види да Шекспир није правио разлику између маварског и црначког типа.

У тренутку када Родриго и Јаго дозвију Брабанција, у намери да му саопште Дездемонину близкост са Отелом, употребљен је веома специфичан језик.

„Баш сад, овог часа, стари ован црн

Мрчи твоје бело јагње“.

Оваква, могло би се рећи експлицитна метафора унета је смишљено, како би се додатно разбуктале страсти код Брабанција и кулминирао његов бес због Отела и Дездемоне. То је почетак Родриговог и Јаговог сплеткарења и пакости против Отела, како би дошли до остварења свог плана. Родриго жeli завести Дездемону, а Јаго жeli бољи положај у друштву. Зато је такав начин обраћања значајан и појављује се и у књизи и у филму.

Брабанцио се морао суочити са Отелом и морао га је пустити, иако га је хтео послати у затвор због, како је рекао, крађе његове кћери. Морао је дозволити Отелу да се појави на дуждов позив због хитног државног посла, тј. рата против Турака на Кипру. Када је Отело храбро стао пред дужда и рекао да јесте оженето Дездемону, али не никаквим напитком, чинима, магијом, следи Брабанцијев погрдни говор пун понижавања Отела. Каже да је немогуће да се његова ћерка заљуби „у оно што је беше страх да гледа“. Овај говор недостаје у це-

лини у филму. Отело најављује дужду да ће испричati на који начин је стекao љубав „лепе госпе“, а тражи да се доведе Дездемона да исприча и она. Након Дездемониног говора Брабанцијо разочарано прихвата ћеркину жељу.

„Боље је да сам усвојио дете
Но родио. Приступи ми, Мавре.
Ево ти дајем од свег срца оно
Што бих ти од свег срца ускратио,
Да га већ немаш“.

Овај Брабанцијев говор је у филму изостао и тамо се одмах прелази на дуждов говор, обраћајући се Отелу, о томе како Турци плове према Кипру са моћном ратном опремом и шаље га тамо. Отело каже да ће преузети рат са Османлијама. Дездемона, као да, на неки начин, одговара на очево омаловажавање Отела, објашњавајући дужду зашто је заљубљена у њега и тражећи да и она иде са Отелом. Овај њен говор је веома упечатљив, и у књизи и у филму.

„Лик Отела видех у његовом духу.

Његовој части, јунаштву посве-
тих

Своју душу, срећу.

...

Мораћу због одсуства му тежак сносит бол.

Допустите ми да одем са њим“.

Прихваћена је Дездемонина молба и њен отац каже Отелу да мотри на њу, јер неверна је оцу, па

може и њему. На ироничан начин сугерише њену могућу превару.

Јаго саветује узнемиреног Родрига који хоће да умре због љубави према Дездемони. Пореди наше тело са вртом чији је вртар наша вольја. Он сматра да треба да обузда своје жеље и да њима надвлада разум. Рационалност треба да га води, а не „пожуда крви“. Лукаво га подучава да стави новац у кесу и прерушен крене и он у рат.

Овде се јавља један Јагов монолог који је изузетно значајан. Верно је пренет у филму и драматизован Јаговим погледом испуњеним бесом и његовим преплитанијем шаховских фигура између простију док говори. Износи своју мржњу према Отелу и план како ће му кроз неко време напунити уши како је Касио, његов заменик, присан са Дездемоном. Он на овај начин најављује кључни заплет.

Радња се сели на Кипар, где ће се и до самог kraja дела, као и филма одвијати. Приказује се чамац којим Касио стиже. Среће се са Дездемоном, а Јаго их посматра.

„У овако малу мрежу ухватићу
тако велику муву, као што је
Касио“.

Јаго наставља, дакле, са најавом свог лукавог плана. Ова реченица је додата у филму као показатељ Јаговог нестрпљења и жеље да до његовог плана што пре дође. Стиже и Отело и објављује да је са

ратом завршено и да су Турци потопљени. Дирљив сусрет Дездемоне и Отела након чега пада ноћ и на Кипру почиње забава. Док траје забава и плес Дездемоне и Отела, који је на сликовит и романтичан начин приказан у филму, Јаго разговара са Родригом. Седе на поду поред једне кочије.

„Ако си храбар – а кажу да и подлаци, кад су заљубљени, имају више племенитости у својој природи, но што им је урођено – чуј ме“.

Охрабрује га Јаго, говорећи му како неће Дездемона заувек волети Мавра. Каже да када се крв расхлади, потребни су, да би се опет страст распалила, умилност изгледа, отменост и лепота, и Отело то нема. Престаће да га воли и то ће је нагнati на други избор, где се намеће нико други, него Касио. Хоће да окрене Родрига против Касија.

На другој страни Јаго хвали Дездемону код Касија, причају како је савршена и пуна ватре. Испуштава га и наводи га да пије, а за то време се у филму приказује чин љубави Дездемоне и Отела. Као и у књизи, Касио због свог пијанства губи положај официра. Саветујући Касија да тражи помоћ од Дездемоне, Јаго је ироничан.

„Па ко сме рећи да играм ниткova,

Кад је мој савет поштен и исправан?“

Узима у филму дрво из ватре док ово изговара и трља руке. Његово лукавство и пакост кулминирају када одлази код Отела трудећи се да пробуди у њему сумњу у Дездемону. Отело, док разговарају, у филму слаже пушку и у почетку је равнодушан према ономе што Јаго говори. Међутим, након Јаговог одласка, када је остао сам, замишљен се сећа једног од сусрета Дездемоне и Касија и пита се да ли може бити могуће да Јаго говори истину.

„...кад можемо звати

Својима та нежна бића, али не
Њихове прохтеве!“

Овај монолог је много дужи у књизи, док је у филму све речено овом једном реченицом и драматиком која се испољава Отеловим погледом.

Емилија, Јагова жена, проналази Дездемонин јаглук, који је добила од Отела, и носи га Јагу, а паралелно са том сценом дата је сцена у којој Отело сања Касија и Дездемону и то га тргне из сна.

„Животом јамчим њену част“.

Врхунац драматике постигнут је у сцени на мору где се сусрећу Јаго и Отело. Отело му тражи доказ за Дездемонино неверство, јер га мисао о томе мучи од момента када му је Јаго ову сумњу саопштио. Јаго му препричава измишљени Ка-

сијев сан у ком је Дездемона и говори му о јаглуку и о томе како је он доспео код Касија. Отелов гнев је експлицитно приказан у филму. Он чак из беса покушава да удави Јага у мору.

Моменат у ком видимо још један пример Јаговог лукавства и препредености је сцена у којој Отело сакривен слуша како Јаго прича са Касијем о Бјанки. Јаго се понаша и прича тако да делује као да се разговор води о Дездемони, а не о Бјанки. После овог разговора Отело тражи од Јага да му набави отров и у филму је приказано како су се обојица расекла по длану ногама и руковања се у „служби увреженог Отела“. Исто као и у књизи су се договорили да Јаго убије Касија и он је сада постао Отелов поручник.

Завршица трагедије је приказана сценом у којој долази Брабанцијев рођак доневши писмо и пита за Касија. Дездемона му одговара и брани Касија након чега је Отело, као у књизи ошамари. Она је врло зачуђена, јер не зна за сумње које живе у њеном мужу. Отело јој говори да је „блудница“, плаче и проклиње је. Дездемона клечи испред Отела, моли га да јој верује и

ову драматичну и упечатљиву сцену видимо и у филму као и у књизи.

„Нека ме свака срећа заобиђе“

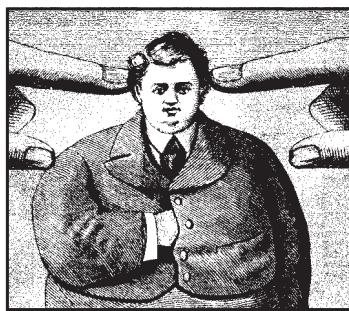
Она се заклиње да му никада није била неверна.

Емилија помаже Дездемони око купања. Дездемона пева тихо и успорено, пуна сете чекајући Отела. За то време приказује се мачевање и борба Родрига и Касија. Умешао се Јаго и ранио Касија по нози, након чега лукаво пробада Родрига. Док се овај обрачун одвија, Отело одлази у собу код Дездемоне, плаче и говори јој како мора умрети. Као и у књизи упитао ју је да ли се помолила, након чега ју је плачући пољубио и затим угушио јастуком.

Читав заплет разрешила је Емилија, као у књизи, откривши да је Јаго све измислио, након чега је он пробада мачем и Емилија умире поред Дездемоне, говорећи Отелу да му је Дездемона све време била верна.

Дело и филм завршавају се Отеловим монологом. Он је ранио Јага, а затим након свог говора је пробоо себе, легао поред Дездемоне и љубећи је умире. Рањени Јаго умире и бива и он жртва своје злобе, лукавства и похлепе.

Крайка юрича

Радивоје Бојичић

Укидање гравијације

Када сам се тог јутра пробудио, лебдео сам у ваздуху.

– Нешто се догодило са гравијацијом! – било је прво што сам рекао, иако, од кад знам за себе, никад нисам прозборио ни једну пре него што бих повукао први дувански дим и скрнуо први гутљај јутарње кафе.

Мало ми је лакнуло кад сам схватио да се нисам само ја одупро земљиној тежи.

Око мене лелеујало је и остало људство и материјал.

Моја верна жена, била је, такође, ван кревета.

У свету би то значило да је пала на под.

Али, у новонасталим околностима, ако је ван кревета, могла је да буде само на плафону.

Моја жена јесте као и сви Срби била мимо света.

Али, мимо Срба, а и мене као неодвојивог дела васколиког Српства – није била.

Зато се она ван кревета налазила на плафону, одмах поред пољилеја, лево од ормара.

Гледао сам је како слатко спава, равномерно узимајући ваздух.

Понављам, ваздух, још једино што се у Србији не наплаћује.

Осим ако се не дише на Копаонику, Златибору, Тари или на другим местима која се налазе изнад наших нивоа.

Док сам гледао у затворене очи своје жене, осећао сам да нешто желим.

Не, то.

Јесте да смо ми то својевремено радили под водом, у лифту, уз платан, у пећинама Алтамире, али на плафону... Не.

После краћег времена сетио сам се да бих волео да се нађем на поду.

Али, не било у реду да своју же-
ну оставим на плафону.

Посебно зато, што нисам знао
колико ће да потраје овакво једно
ванредно стање у Србији.

Пливајући прсно, јер смо ми Ср-
би научили да идемо грудима и на
теже ситуације у којима смо се на-
лазили, некако сам приспео до осо-
бе не само супротног ми пола, него
је ту било и доста других супрот-
ности, која је особа спавала као да
је била на седмом небу, а не на
плафону.

Дрмнуо сам је благо по рамену.

Није давала знакове будности.

Дрмнуо сам је јаче.

Дрмусао сам је.

Ударио сам јој ... – три шамара!

– Шта ти је, будало, једна! –
рекла је ова личност пробуђене
свести. – Хоћеш да те оптужим за
породично насиље. Зашто ме уда-
раш док остварујем своје снове у
Србији, земљи у којој сви имају јед-
наке промашене шансе.

– Видиш ли да смо остали и без
земљине теже! – рекао сам јој да
ме не чује неко из власти.

– Немогуће! – из стања ван се-
бе, вратила се мени моја жена.

– Ово је Србија. У земљи три
прста на отоку среће, све је мо-
гуће, драга! – рекао сам тише али
разговетније, да би ми се то узело
као олакшавајућа околност, уко-
лико сам био прислушкivan.

– Зар им није дosta што су нам
искључили воду, струју, телефон...

– Изгледа да се ради о неспо-
разуму. Не треба да буде дosta њи-
ма. Доста треба да буде нама.

– Како ћемо да се спустимо на
земљу? – било је једно од глупљих
круцијалних питања која сам тога
јутра чуо.

– Лако се приземљити, али тре-
ба да видимо колико ће то да нас
кошта. Србија не може да дозволи
да свако стане на тло на које људ-
ска нога још није крочила кад, и
како хоће.

– Зваћу маму! – узвикну моја
женскиња, хотећи да ме као писца
доведе у незгодан положај и пози-
цију коју је критика само пожеле-
ти могла, јер сам у напред наве-
деном тексту већ рекао како нам је
телефон искључен.

– То је фиксни, мороне! – из-
вукла ме је из незавидног књижев-
ног положаја моја инспирација. –
Али, на мобилном имам кредита
још за један разговор са мамом, а
то је дијалог у трајању од четр-
десет седам минута.

– Ало, мама. Искључили нам
гравитацију. Не, нисам гравидна
мама, али неко нас овде у Србији
баш јебе. Гравитацију нам искљу-
чили. То ти и говорим: земљину
тежу. Шта, и вама. Од кад је уве-
дено плаћање земљине тежарине?
Било на телевизији. Нисам гледа-

ла. Добро мама. У реду. Да. Не. Да. Не. Да. Не...

Пошто је потрошен и последњи кредит који се у Србији могао добити, моја жена ме је обавестила о ономе што сам већ знао.

Земљина тежа у Србији ће се укључивати по групама, док ће нередовне платише бити моментално из гравитационог поља, да запамте Србљи кад су могли бесплатно да користе, пре него што земљину тежу откупе Арапи и неки наши бизнисмени у дјелака.

Схвативши најзад да осећање губитка тла под ногама које сам имао кад смо: заратили, кад су нам увели санкције, кад сам остао без посла, кад су нас бомбардовали, кад су нам увели таксу на гледање кроз прозор, кад су нам отели Косово, кад су нам искључили воду, струју, телефон, радио, телевизор, фрижидер, бојлер, пеглу, пес-мејкер, лифт, знојење, бесплатно коришћење матерњег језика, и кад су нам увели претплату на температуру ваздуха, сунчеву светлост и месечину... није ништа у поређењу са осећањем губљења тла под ногама кад су нам укинули гравитацију!

Тада сам одлучио да дефинитивно, не остављајући жену на милост и немилост српскога начина живота, одлетимо из Одавлије.

Пошто смо пронашли излаз кроз прозор, лепршајући ручицама

упутили смо се у правцу западне хемисфере.

Нисмо прешли ни стотинак метара, кад негде међу јавом и медсном, осетих да сам буннуо о земљу Србију.

– Где си кренуо! – упитало ме је строго али праведно службено лице, које беше припадник једне од многобројних српских полиција.

Таман кад сам заустио да кажем како сам ове кораке предузео зато што ми је ход по мукама, како се зове пешачење по Србији онемогућено, јер ми је јутрос укинута и гравитација, оно лице је извадило колац и као да није имало паметнија посла, приковало ме за земљу, како се зове ово најбоље место на свету, а у географији познато и као ови простори.

Поред мене седела је прикована за Србију моја жена и проклињала ме што одавде нисмо киднули онда када се то могло козјим стазама, богазама и трагом пролетерских бригада, којима се у иностранство одавде отиснуо сав нормалан свет.

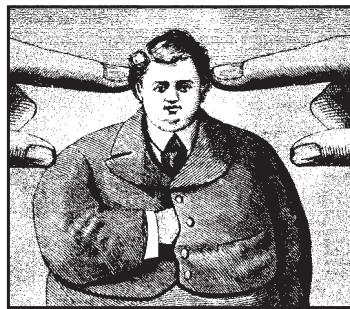
Тад поново зачух оно службено лице:

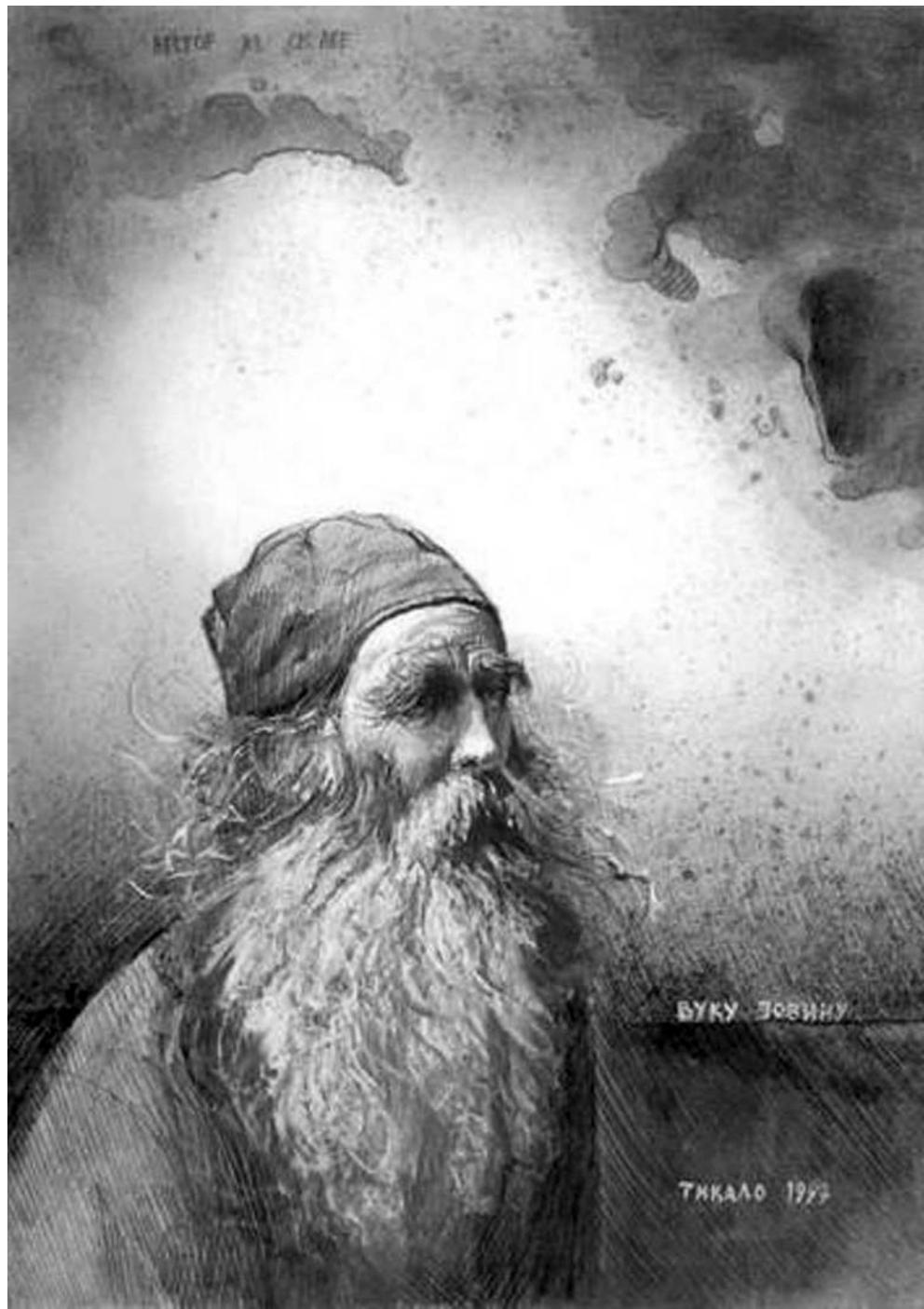
– Хоћеш ли ти да платиш земљину тежарину, или да те приклучимо онима којима више ни адвокати не могу да помогну.

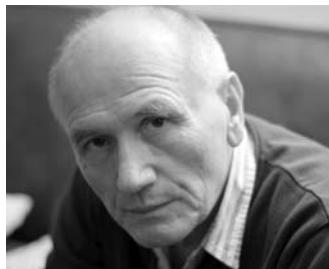
– Приклучуј! – рекох и бисмо моја жена и ја упућени у мнозину нашег наплаћеног народа.

Поезија

Стојан Срдић

*Песме**

Улица од А до Ш
улица је АРЕНА
на чијем челу гладијатори
мртви падају

на чијем врху цезари
празник вина дочекују

Б
улица је БАУК
који своју сахрану
одлаже до дана сутрашњег

В
улица је ВАСЕЉЕНА
саздана од белих и црних звездица

од прашине и искри
највише Оног
који је први скинут са крста

Г
улица је ГОЈНА ГОСПА
коју ниједна хаљина
не може обући

Д
улица је ДАЖДЕВЊАК
који се премеће у црнило
kad год га погледамо
kad god искорачимо

Ђ
улица је ЂУБРЕТАРКА
која нараста
која стиска
својим разноврсним укусом

Е
улица је ЕРОТИКА
која је настала kad су: она са оном
он са оним
започели оно

Ж
улица је ЖУЧ
која своју горку течност
сама лучи
сама пије

З
улица је ЗАЈУТРАК

* Циклус песама из збирке УЛИЦА (РАД, 1993).

која комадићем меса
нахрани све
што су на њу стали

И
улица је ИСТОЧНИК
који је ко зна где
и ко зна кад
први пут прокључао

Ј
улица је ЈЕСЕН
што се вуче и прикрада
мени под прозоре
драгој под пенџере

К
улица је КОБИЛА
коју ће увек јахати
и они дивљи, погани
и пони питоми, културни

Л
улица је ЛИНИЈА
подвучена испод живота

Љ
улица је ЉУБОСТИЊА
создана у несрећи
создана за вечност

М
улица је МИШИЈАК
који се голим оком не види
али се
у хлебу, вину
у соли осећа

Н
улица је НОЖ
који се у нојци црној
неком зарије у стомак

неком у бубрег, слабину, срце
неком у свануће

Њ
улица је ЊЕДАРЦЕ
што сваки свој загрљај
добро
дебело наплати

О
улица је ОВЦА
чије руно, црно
никог неће огрејати

П
улица је ПИЈАВИЦА
којој крви
никад није доста

Р
улица је РИКА
коју ни бог драги
не може утишати

С
улица је СИТО
које не зна
шта ће од просејаног изнићи
шта од одбаченог
у нечијим устима залећи

Т
улица је ТАМА
чије се црнило
никаквим белилом не може
обелити
не може појаснити

Ћ
улица је ЂУПРИЈА
коју сви морамо прећи
морамо платити

У
улица је УШТИПАК
без квасца, без соли, без воде
испечен од зноја
од крви, свачије и ничије

Ф
улица је ФУКАРА
која ће своју мајку
своје дете
за искру задовољства
преварити
убити

Х
улица је ХАМ, ХА, ХА, ХА
какав болестан смех

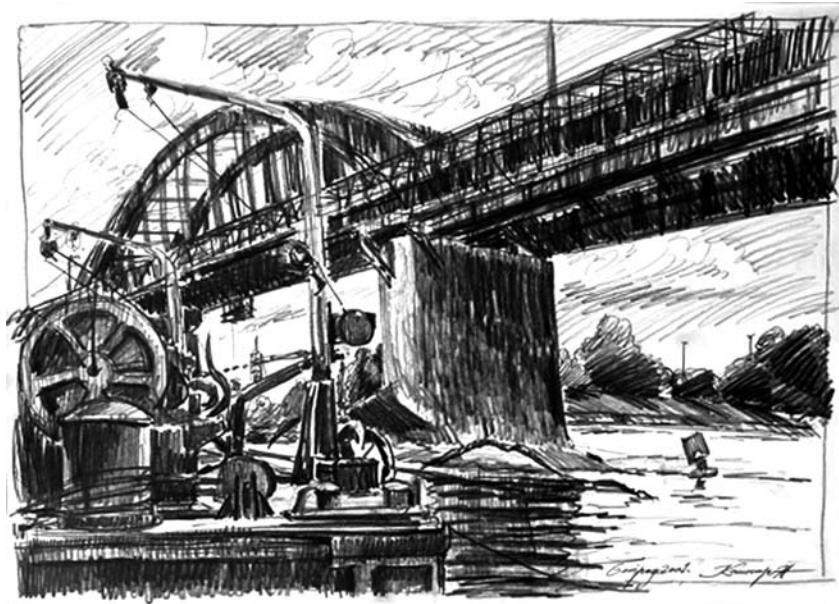
Ц
улица је ЦВАНЦИК
што се окачио голји о језик
па не може да каже

боде бих попио, хлеба бих купио

Ч
улица је ЧЕКАЛИЦА
која ће дочекати и испратити
све смрти
својих градитеља

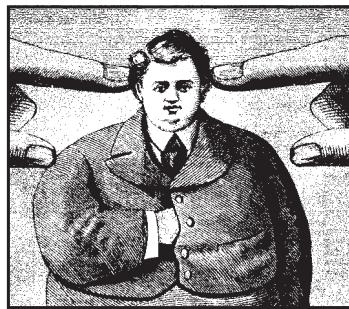
Ц
улица је ЦОМБА
на којој свој пад
сви обележе
капљицом крви, зубом
комадићем коже
са колена, лакта или...

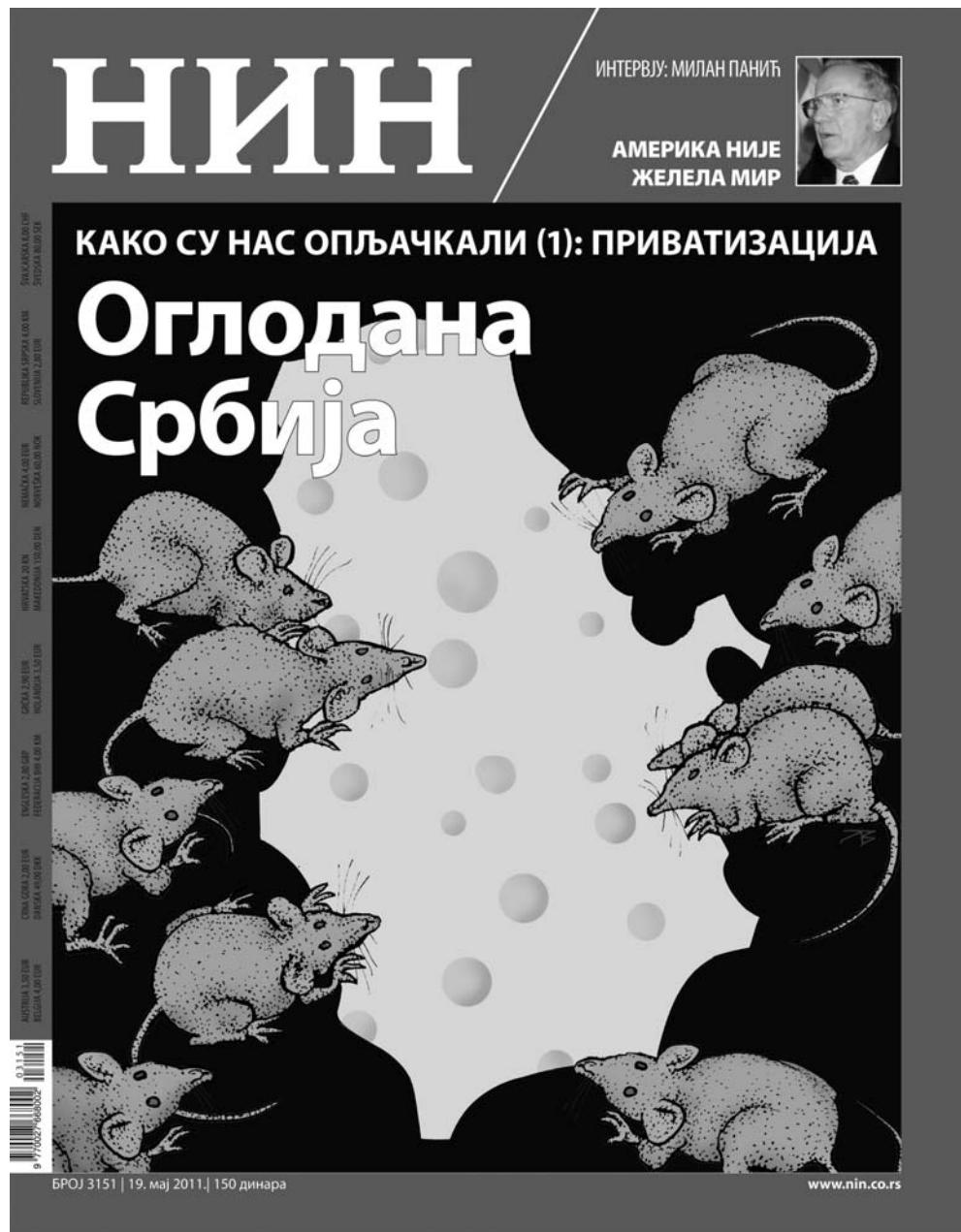
Ш
улица је ШУГА
од које нема лека
шуга
од које ћемо сви умрети

На крају крајева

Проглас краља Николе Црногорцима

Црногорци!

Још не доспјесте, да крв сперете с ваших храбрих мишица, а ваш стари Краљ приморан је, да вас и по трећи пут за пуне двије године дана позове под оружје: да вас и по трећи пут поведе у рат – у свети рат за слободу Српства и Југословенства.

Црногорци!

Судбоносни час је куцнуо! Црно-жути барјак, који од давних времена, као мора притиска душу југословенског народа, развио се, да тај народ сад потпуно уништи, да његове слободне представнике, Србију и Црну Гору, прегази.

Узмичући пред најездом силног Османлије, Југословени су се прилагођавали хришћанској Аустрији, да се с њом заједно опру најезди са Истока. Они су код ње тражили спас живота, а нашли су гроб своје слободе. Немилосна Аустрија примила их је не као помагаче за за-

једнички опстанак, већ као измећаре и убоге најамнике да њиховим месом и крвљу њиховом штити искључиво своје себичне интересе. Држала их је као бедем према разјареном Азијату и гурала их немилосно на кланице немачких и талијанских поља. Хероји битке на Бауцену, где је славни шведски краљ погинуо, били су Југословени. Крвљу својом прелили су бојна поља Холандије и залили обале Сјевернога Мора, а Адрију су јој, залуду, само они очували. Беч, из којег се сада наредбе дају за уништење Српства, очували су бедеми костију словенских.

За све то Аустрија је захвалила Југословенству неправдом, гоњењем и робовањем и пакосним сијањем раздора међу браћом, за што је чак и цркву као средство узимала.

Док су ланци робовања стезали Словене у земљама Монархије, дотле су носиоци црно-жутице боје чу-

пали и исчупали срце Србиново – дивну Босну и Херцеговину.

Крвљу српском заливени Скадар и Драч отели су нам својим интригама. А кад им све то није помогло – кад су слободне српске земље, оснажене последњим ратовима, хвала буди Богу и јунаштву српском, спремале за нови културни живот; кад су се словенска браћа нашла заједно у пространој цркви све Југославије, са амвона које отпочела се проповиједати слога, братство и једнакост – латили су се оружја, да своје злобне намјере постигну, да нас униште.

Црногорци!

Аустрија је објавила рат нашој драгој Србији, објавила га је нама; објавила га је Српству и цијелом Словенству.

Нашу праведну ствар узела је у заштиту моћна Русија, представница великог Словенства и наша вјековна заштитница, са својим прсвећеним савезницима.

Црногорци!

Крв се већ лије на Дунаву, Сави и Дрини; лије се на границама наше моћне заштитнице Русије и њене савезнице Француске, па сад – ко је јунак, на оружје! Ко је јунак, нек слиједи корацима два стара

српска Краља: да гинемо и крв проливамо за јединство и слободу златну.

На нашој су страни Бог и правда. Ми смо хтјели мир, наметнут нам је рат. Примите га као и увијек, примите га српски и јуначки а благослов вашег старог Краља пратиће вас у свим вашим подвизима.

Живјели моји Црногорци!

Живјело наше мило Српство!

Живјела наша моћна заштитница Русија и њени савезници!

ЦЕТИЊЕ, 24. јула 1914. год.

НИКОЛА с.р.

Предсједник Министарског Савјета,
Министар Војни,
Генерал-ађутант, дивизијар,
сердар Ј. Вукотић с.р.

Министар Финансија и Грађевина,
P. Поповић с.р.

Министар Правде,
Љуб. А. Бакић с.р.

Министар *Иностраних Дјела*,
П. Пламенац с.р.

Министар Унутрашњих Дјела,
Саво П. Вулешић с.р.

Министар Просвјете и Цркв.
Послова,
Гаврило М. Церовић с.р.

Слободан Вујовић

Куда иде „Ој свијећила...“

Лични став

Данашња територија Црне Горе, остваривана је углавном ширењем на територију Херцеговине, што се у другој половини 19. века, поклапало и са тежњом Херцеговаца, да се прикључе, најближој слободној српској држави, са источне границе Турског и Аустроугарског царства.

Херцеговина је данас, након разбијања Југославије и крвавог Отаџбинског рата деведесетих година, дефинитивно постала неодвојиви део Републике Српске, што је историјска тековина српског народа и реализација вековног сна о српској држави и са леве стране Дрине, тако да ова река, престаје да буде граница, и постаје кичма јединственог српског бића.

Апетити црногорске власти према Херцеговини и актуелизација те идеје, која се повремено провлачи кроз Херцеговачке вароши и даље тиња, а у последње време све је израженија. Емисари ове

идеје подсећају, како је „Црна Гора, одувек помагала Херцеговцима у борби за ослобођење...“

Одиста је тако било, у устанцима, половином и крајем 19. века.

Било би непоштено негирати помоћ, јер истинска беше.

Али, кад год су помагали, углавном су Херцеговци гинули а Херцеговина бивала све мења, тако да је скоро половина данашње Црне Горе, некада била Херцеговина.

Показало се међутим, да је и та помоћ пружана, због сопствених интереса, јер када се Турска повукла, а остатак Херцеговине 1878. године потпао под Аустроугарску, уз помоћ Књаза Николе, а преко Књажевића Мирка Петровића у кога су херцеговачки устаници имали пуно поверење, на превару је на Горичком пољу код Требиња, разоружано око 6.000 херцеговачких бораца и предато Аустроугарским властима.

Показало се још једном „прва вера, а потоња невера“.

Ту су Херцеговци доживели још једно из низа разочарења црногорских власти.

Нису се Херцеговци из Бањана, Пиве, Никшића, Дробњака, Колашине, борили и крвљу попложавали тежњу да уђу у састав Црне Горе, да би изгубили свој српски идентитет, већ да би га сачували од Турака и Аустроугара.

Изгледа, не могоше га сачувати потомци њихови, од миловаца, који са невиђеним ентузијазмом гильотинирају српску националну свест својих поданика.

Погледајте само како Милова власт брише ћирилицу, измишља језик, саплиће и одриче Српство, проторује Српску православну цркву, склапа савезе са шиптарима.

Народ – притиснут сиромаштвом и бригом за опстанак и не примећује, како се полагано навикава на такво стање са мишљу, да „знају ваљда они горе шта раде“.

Сигурно је да знају, зато и не питају, већ раде у дослуху са страшим менторима, политику удаљавања народа од порекла и изворног идентитета, који све више бледе, улазећи у нову физиономију пројектовану далеко од народног виђења.

И све то, због једне уцењене главе – Мила Ђукановића, господара Црне Горе.

Цео државни апарат, очишћен од поданика, који се изјашњавају као Срби, за спас једнога човека.

Народ, застрашен разним врстама претњи; од губитка посла, или ненапредовања у служби, повремено уљуљкан изненадном бенефицијом – парчетом асвалта кроз родно село, што је Данаски дар за глас на изборима, несвесно пристаје на тако пројектовано и владајуће стање.

Кашњење схватања о актуелним дешавањима и њиховом значају за будућност, сваког појединца и заједнице, најбржи је пут ка забораву.

Историја и сећање, у овој земљи, убрзано губе памћење.

А време одмиче и народ, ненадано једнога дана, пробуђен у новој стварности, наћи ће се на обали, коју никада ни сањао није.

Касно!

Са обале, до ријеке без повратка, један је корак.

Уписаше се у НАТО коалицију, својим гласом појачаше шиптарску намеру да нам узму Дечане и Грачаницу, Богородицу Љевишку...

У Книну славе прогон Српског народа из Хрватске. На гласању за пријем такозване државе Косово у Интерпол, међу првима бестидно дигоше руку сагласности, уместо да се уздрже, као што су то многи учинили, или да једноставно, нису

стigli на гласање „због застоја саобраћаја на Славији...“

За негдашњу браћу, могли су бар толико да ураде. Али не!

Окренуше леђа и Русији, која је вековима својим буџетом и политиком, помагала њихов опстанак и у коју су се до јуче заклињали. Заведоше јој санкције.

Пуно ће то Русију заболети.

Црна Гора са својом моћном економијом, потреса Русију.

То ме подсети на ону причу, када заповедник у неком окршају, пита Књаза да ли да употреби целокупну артиљерију.

„Све топове, активирајте!“ – одбруси Књаз.

„Значи, оба!“ – сав срећан узвикну заповедник.

Удвориштво, према западним менторима, наставиће се и са још бесмисленијим потезима, јер „важно је по сваку цену учествовати“, и на тај начин доказивати своју оданост господарима њихове воље.

Њихови преци, који се у гробовима преврћу, објављивали су ратове непријатељима Русије и тако исказивали своју љубав и захвалност према Матушки, испуњавајући Завет Петра I Петровића (Св. Петра Цетињског), који на самртној постельји, диктира *Тесамен* у перо Симе Милутиновића Сарајлије, у коме на самом kraју каже:

„...Ако би се ко нашао у народу нашему да не прими ове моје потоње ријечи и препоруке за истините, или ако не би све тако послушао како ова књига изговара, него би какву смутњу и раздор међу народом, усудио се чинити, словом или дјелом, тога свакојега, ко би гођ он био, мирски или духовни, ја на самртни мој час вјечноме проклетству и анђелима предајем, како њега тако и његов род и пород, да му се траг и дом ископа и утре!

Исто тако да Бог даде и ономе, који би вас од вјерности благочестивој и христољубљивој Русији отуђити поискао и свакојему, ако би се који из вас Церногорца или Берђана нашао да помисли отступит от покровитељства и наде на једновјерну нама Русију, да Бог дјаки, те од њега живога месо отпадало и свако добро временито и вјечно отступило!

Свијема пак добријема, вјернијема и који гођ ово моје потоње писмо послушају и саверше да буде најусредније моје отеческо и архијатаирско благовеније от рода в род родов и во вјеки вјеков! Амин!

На Цетиње,
18 октомбра
1830 годишта

Сопственоручно потписао
Владика Петар

Не бих волео да ова клетва нађе адресу, са надом да ће се у међувремену, можда, нешто променити.

Ипак се поставља питање: „Куда иде данашња Црна Гора?“

Случај Украјине намеће се као најочитији пример за поређење. Ова, историјски Руска покрајина у којој је настала Кијевска Русија, васпостављена, чак и Руска православна црква, постаде највећи непријатељ Русије.

Да ли је то Црна Гора, која до скора беше „српска Спарта“, на украјинском путу?

Личи ми и бојим се да је тако.

Плакатима „Никад више 1918.“ облепљена Црна Гора, много говори о њиховој верности и захвалности у односу према Србији, која је те године са својом војском ушла у Црну Гору и ослободили је од Аустроугарске, даривала јој Боку и приморје, које су вековима једино са Ловћена могли да посматрају, јер никада до тада, Црној Гори нису припадали.

Подгоричка скупштина из новембра 1918, својом одлуком о уједињењу са Србијом, снажно је верификовала ту чињеницу. Ови данашњи Монтенегрински скупштинари, доносе Резолуцију одрицања свих њених одлука.

Чисто сумњам да ће се одрећи Боке и приморја, али Србије хоће и већ јесу, протерујући Српство и православље, приглишивши плашт

унијађења, које је, латинични наглашеним рукописом узело маха, као званични пут црногорског руководства.

Србија ћути и због тога нас помало љути.

Можда је тако боље.

У историји је записано, оно, на шта бисмо их подсећали.

А што се тиче Херцеговине, њена судбина је дубоко увезана у биће Републике Српске, а за Србију преко ћуприје на Дрини. Преко Црне Горе није проходно, а засад, пртине нигде. Неслободно је.

Дрина је наша судбина и наш изазов.

Кажу: „Не исправи се крива Дрина.“

Андрић додаје „Не одустанимо никад, од жеље да је исправимо!“

Моја беззначајност, дозвољава себи дрскост и наставља:

Мостови су привремена решења док не исправимо криву Дрину.

Ми смо привремено на земљи, а Дрина је вечна.

Нека и наша тежње буде саобразна Дрини и оставимо у аманет, онима који долазе, да нашу неокрњену тежњу појачају својом енергијом у покушају, да исправе „криву Дрину“, и својој деци предају са истим Заветом – да исправе „криву Дрину.“

Слађана (Бранислава) Бушић

Јадна ли јти шерпа

Ућеш, изађеш и ухапсе ТЕ. Ко ТИ је крив што си се латио онога што не треба? И то са каквим „шљамом“. Буль, муль и све ТИ дође на исто. Једни прошли, други дошли. Неки нису никад. Никад отишли. Враћамо се на старо. Помишљам, можда ће сутра моја деца против ових што се данас боре, против оног што се против оних некад, што се против себе, што се против свих данас бори. И дувај у пишталку, док чекаш слободу, или ударај у шерпу. Убица мој никад неће бити пронађен. Добро је, бар сам била новинар. Додуше, ни прићи Дади Вујасиновић, Михајлу Пантићу, Славку Ђуривићи. Важна је информисаност.

Неко ће разговарати са народом, али неће са опозицијом, као да сви нисмо народ. И док тек почињем текст, неколико мојих пријатеља престаје да буде храбро и јавно се усуђује да каже: „Нећемо лопове“.

Нисам ушла да ослобађам простор, слобода је само тамо где нема слободе, где те окују у кавез. Ови којима сам се једном придружила (кад смо ослобађали биоскоп) кажу: „Мисли својом главом“. А шта ћемо са мислима немислеће гондоле на Калемегдану, фонтане на Славији, кад нам је боље, а не осећамо и не можемо да се сетимо како нам је било добро, кад је лоше било? И то ослобађање траје и данас. Изгледа да је све бесконачно, што рече Драган Мићановић у представи *Ајништајнови снови* по тексту Алена Лajтмена, а у режији Слободана Унковског (Југословенско драмско позориште). „Политичари не знају да ће бесконачно држати своје дуге говоре и бесконачно се борити за болју будућност, док лажу напаћене народе.“ Додати, по потреби, народ не зна да ће бесконачно мењати бесконачну власт, увек у чекању неке боље, јер „срећа је лепа само док се

чека“ антологијски је приметила још Десанка Максимовић.

У кавез одводе неколико погледа и у неколико душа смештају оно што сами у уснама носе... А нису ТЕ душе од тестере и нису игле, ни мрава не би згазили, додуше, понекад понесу неку. Ако се појаве вешала у сред улице, дванаестогодишња девојчица осећа:

(Следи сцена пред доручак са назнаком)

НАНА: Ђеро, хајде да доручкујеш. Шта ћеш јести благо нани? Да ти испржим једну вешалицу?

ДЕВОЈЧИЦА: Нећу нано, то су В. Вешала.

Како су деца (не)искварена. Кају увек оно што (не) треба. Када је требало ова иста девојчица да напише школски рад, тј. вест као новинарски жанр, написала је: „Р. С. Велики тренутно је на Косову. Ухапсио је Н.Н. због основане сумње да је извршио кривично дело неовлашћеног стављања у промет психоактивних супстанци. Опширније у наредном извештају.“ Цело одељење се наслеђало, а наставница је на рад реговала непедагошки: „Промени вест“, девојчица јој је одговорила: „Ја бих да променим вест, али који год канал да пустим, вест је иста.“ Наставница није имала одговор.

Недавно се на интернету појавио још један рад детета: „Срамота

ме кад видим где живим.“ Један алтернативни рокенрол састав из Горњег Милановца би рекао: „Ја сам супер, ја сам сјајно, када видим к'о ме лечи.“ И заиста, тешко да данас можете и да стигнете на лекарски преглед, који сте претходно морали да закажете код изабраног лекара, ако уопште одлучите да се лечите, јер лекар је др са купљеном дипломом, или испитом који кошта неколико хиљада евра. Сви о томе брује. Нуде толике дипломе, а он неће да изађе, учи анатомију. Стварно би био случај за Палмотићеву. „Пут према нама је пут од нас“ почело би песму „Брисел“, рокенрол састав „Страх од Цеки Чена“. Или: „ми смо нико и све смо ми“, рекао би новообновљени бенд „Рисаунд“ у свом синглу „Теретњак“. А можемо да послушамо и песму „Хјуман“ бенда Организам: „Чекаш да те поведу, гори од тебе, у бољу будућност.“ Морам опет, „ћути, овде је добро. Овде је добро. Овде је добро. ЋУТИ!“

Деца нам смеју рећи свашта, па и да неко може да краде, а онда то нешто да врати и биће као да није ни украо. Слобода нам шири крило. Деца се не плаше да ће остати без посла. За њих посла никад није ни било, а како ствари стоје неће ни бити. Дабогда никад овде се не родила, ако је за утеху, клетва је српска...

Руке ми дрхте и док се полако приближавам сну, један мој пријатељ ме зове и брзо прекида, као да неко прислушкује ветар. Зашто да чува пријатељство, кад од њега не може да купи хлеб? Други каже, види на шта личи пропали студент, горгона, што би рекао Ненад Стојименовић у представи Народног позоришта *Важно је званици се Ернест*, по тексту Оскура Вајлда, а у режији Николе Завишића. Кад га маестралан Милош Ђорђевић упита, а шта ТИ је то горгона, Стојименовић одговора: „Не знам шта је горгона, али он је горгона.“

Ућеш, изађеш и ухапсе ТЕ. До душе, много ТЕ брже ухвате, него што ТЕ помилују, ако имаш главу, ако имаш косу. Ма не признај та ква помиловања, миловања... Само Десанка може да дође у обзир. „Тражим помиловање“. Лепо је у Падинској скели. Али, ако је за волиш и из ње могу да ТЕ избаце Ако стигнеш са протеста, нећеш се лепше ни провести. Ако волиш да шеташ, заобиђи град. Још је раскопан, од себе се не одлепљује и пронађи место од тачке А до тачке Б, или од посла до куће, ако имаш посао, или ако немаш кућу. Да ТИ помогнем, драги читаоче, живиш у лавиринту, али Нушићу је штап враћен, додуше не види се, јер Народно позориште мораш да пре скочиш. А они који не умеју да скчу, или нека науче, или да изнајме авион, или од неке птице да по-

зајме крило. Па, овде не може ни да се лети. Онда, да ми све то лепо преспавамо. И да као сав нормалан народ мало чекамо. Годо ће једном доћи, нема сумње. Време нас цеди. Биће то бесконачно путовање у бесконачно пропasti, која нараста. Бесконачно дуго путовање у бесконачно бесконачном напретку који нас укопава. (Наслов би могао бити као у претходним бројевима часописа ДРАМА – ИЗ РУПЕ У РУПУ – УКОПАНИ У НАПРЕДАК)

Стабла чупај, да нова посадимо, нек природа почне од нас... Хајде да разрушимо небо и земљу, па ћемо ново небо, па нове анђеле, па силе бестелесне. Ове ће наше само имати тела. А земља нек остане пуста, нама ће сва материја. Не знам шта ћу са толиким богатством... Хајде да укинемо светлост. (Да мењам положај приповедача, толико бар могу, укупана у напредак). Када нареди Велики, наш највећи: Нек буде светлост, светлост ће да буде. И онако ће скоро опет Нова година. И светлеће Београд изнова (од октобра до марта). Ако да Велики можда и дуже... Хајде да све воде престане да теку, па кад сви заспе, ја ћу нову кап да створим, верујте ми, ни Свевишићи та кву није... Кад посечемо све дрвеће, дванаест ће наших апостола на Тргу Републике ново дисање да посади. Неки добар чин. Биће поносни четинари док главе повијају

пред Национални театар... Да нам град буде по узору на шуму, тамо се дише. „Шума је пошла према граду, а града нигде нема.“ Још је Бранко Мильковић то предосетио. Хајде да убијемо све птице, па ћемо нова пилећа памћења. И све људе, а онда ће наши оплођени сендинчи да рађају никад започету децу и све ће бити претворено у прах, пардон дах.

Ако добијемо седмицу на лотоу, и прах ће нас се одрећи, као у истоименој представи Народног позоришта са Наташом Нинковић и Зораном Цвијановићем у главним улогама... Од страха ћемо се тешко оправстити. Сиромашни могу бити срећни, јер што тежа времена, то боље стваралаштво. Каква је казна богатство, ми никада нећемо сазнати. Залепљени смо за окованни нови свет, а живимо негде између *Стварања човека* и *Царства мрака*. Комад *Стварање човека* Тијане Грумић, у режији Ивоне Шиљаковић (Атеље 212), као да пресликава реланост и дочараја визуру новог човека, човека материјарилзма (којем се на сваком ћушку нуде производи за улепшавање материје, а ниједан за раст и лепоту душе), а не духа, човека капитализма који је све обезвредио и подредио потањању које је неминовно, како и да не буде, кад све рупа до рупе. Опет, „ћути, овде је добро“. Тонем до дна из кога нема излаза на морски талас, окован у

себе самог, притиснут у бол, „спреман и преко лешева“ да газим (и „преко миграната“, ако они не крену преко нас) не би ли дошли до рекламе и задовољења свог ега. Уметност је на танком концу, ипак се држи, понекад нас сети – на рођењу мирисао је јасмин, неком и љиљан.

Као да се преплићу „Стварање човека“ и гостујућа представа у БИТЕФ-у *DARK ROOM EXPOSURE*, трупе Mystic ballet, америчке савремене балетске компаније Горана Суботића. Реч је о несвакидашњем плесном триптиху заснованом на модерној кабаретској игри, провокативној сатири, комбинованој уз рокенрол, са кратким скетчевима уз учешће публике... У кофери, глумац, играч доноси радна одела радника најниже стручне спреме, тражећи од публике да их обуче и навуче на своја академска одела. Тражи од публике, радника (над којим спроводи експеримент) да игра по његовим правилима. Звучи познато? Једна жена из публике није схватила правила игре (капитализма), па је убрзо била замењена, оном која ћути, јер овде је добро, оном која се не оповргава, већ игра по смеру ветрова. Дакле „Царство мрака“ не престаје.

Џабе сте учили, када данас фризери, козметичари, керамичари (уз дужно поштовање према свима њима) више зарађују од лекара, доктора наука (без лажних дипло-

ма), универзитетских професора. Уосталом, ко нам је крив што на време нисмо знали да ће наша држава бити градилиште на коме се само ради и ради и ради. И гине и гине и гине, кад скеле опустелих тела се оклизну и нико не одговара због смрти на државном, радном месту. Да нису толико ископали, не би имало много ни да се затрпава. Мада, данас већина машина статира, жељећи да пркоси суботи. Једна машина – 0 људи, ма да је пет милиона урадити нећу ништа. Он нас не плаши, а и што би кад се сви плаше Њега. Јао, „само да нас нико не види“ са Зеленог венца, глас једног средовечног мужа, једној средовечној жени, приликом унапређене штетње, са неколико хиљада аутобуса из целе Србије. Видех их, на путу ка Аутобуској станици. Могла сам бесплатно отићи у родни град, али нисам вежбала како се дуго аплаудира, док још те служе сва чула.

Чујем, Толстој је поносан на Игора Вука Торбицу, изузетно је режирао његов комад *Царсиво мрака* у Србији, на малој сцени Народног позоришта у Београду. Из мрака се готово никада не излази, а сви су били позвани да му се одупру и сви су имали шансу да буду боли. Шта мржња, завист, пакост и жеља за новцем начине од душе, да ли зло озвучено, оивичено у кутији коју нико не примећује, а сви виде, може од тамјана да начине

погребни бусен... „Има нешто труло у држави Данској“ рекао би Шекспир, да је данас жив, написао би можда: „Има нешто труло, име му је свет.“ Неуништива је бесконачност. И када је реч о пропадљивости и ту смо најнапреднији. Све јабуке труле постепено, само наша напреџац. Све земље полако цртају границу, наша се распарчава. На крају ће остати сама у једној посуди (пошто ће шерпе до тада бити разлупане) и више неће имати ни север ни југ. Ни земљу, ни бусен, ни камен, ни песак. Ако је се Београд одрекне, коме ће да припадне уневзрен народ, упс, ако закрпе рупе... Теши ме што једино рупа може да нас загрли, ако има руку у овој земљи, кад нам ни до чега није. И зло које се не круни у мраку због кога дрхтим, који ме присиљава на сузе, добија награду публике „Јернеј Шугман“ на фестивалу СНГ (Словенског народног гледалишта) Драма у Љубљани. Честитке Торбици, адаптацији Тијане Грумић и сјајном уметничком ансамблу који чине: Хана Селимовић, Олга Одановић, Љуба Бандовић, Вања Ејдус, Небојша Љубишић, Иван Ђорђевић, Никола Вујовић, Ивана Шћепановић. Тако се игра до краја, предано, уверљиво, као да си први пут на сцени, са полетом и тако страсно као да на њу више никад нећеш кроћити. Не може да ТЕ не заболи подно ребара, да ТИ не буде мука,

да ТЕ не упозори, негде у ТЕБИ живе сви ТИ људи, пију са ТОБОМ кафу, воле ТЕ, а сузе ТИ на очи терају колико зла желе. И не можеш да не задрхиши, да не заплачеш пред злом који свет разгрђује, уништава. Хоће ли бити сунца, ако све нас савлада мрак? Има га и на крају мрака помало, али нам је тешко да га препознамо, јер мраку се крај не назире. Опет шерпе.

Опрости ми Творитељу што скрнавим све ТВОЈЕ зарад објашњења свег' њиховог, иако нисам ни њихова, ни њина., а проглашена сам и једном и другом. Ако кажем да волим Србију и да ми је жао да одем да живим негде у свет, због свих мојих предака (одмах мисле волим Великог, или да сам националиста, а ха, она је уз власт), ако кажем да промена почиње од нас самих, да ми треба да будемо бољи, а не да очекујемо да ће бити боље (јер, још је Дис у песми „Не марим да пијем, ал' сам пијан често“, пророчки записао „Неће бити боље, никад, никад боље, никад бити не-ће...“) опет припадам Њему, јер сам успешна, ако се суботом нађем на улици, док се у шерпу удара и дува у пиштаљку (нит' бих разбижала стару шерпу, нову немам, нит' знам где ми је пиштаљка) одмах ме проглашавају Ђиласовком, Обрадовићевком, као да не постоји индивидуално слободно мишљење. Демократија у оковима, са обручем док не пукне. Ова је пукла,

распарчана, али више нема кога ни да је окрпи. „Наши дани“ добро су нам дошли... Питам ја вас, смем ли да не будем ни уз кога, а да помогнем себи и народу око себе, а да ме не гледају као душевног болесника, ако желим нешто да урадим из чисте љубави и да имам још срце када ме угасе... Када ћемо престати да гледамо људе без присуства теорија завере...

На чијој су страни звона што ударају са Дечана? И данас одзвашња урлик мајке. Ноћас су поново одвели оца да чува стражу. Још једна мобилизација. Опет нема ко. Сећам се суза скривених под столом, кад на главу, као да је лопта стављам руке и немам коме да је добацим, док прекривам уши, да не чујем пуцњеве. Ових дана, сањам слично. Не желим да изађем из куће, а још сам дете, тек пет ми (је) година да окусим стрму горчину света. Шта ако останем на свету сама, реченица је коју записујем, на масној хартији „Политике“. И немам ваздуха за који се држим. Док је почињао рат, мајка је вадила шаргарепу и ја сам се играла са дудовима, цвеклом и кртолом, додала ми је једну, а затим је пролетео журно хеликоптер, тик уз мајчин шешир и неке су се сирене зачуле, обе смо брзо у чучањ, пси нису престајали да лају, од страха, знала сам да нешто није у реду, мајка је вриснула: „Брзо у кућу“ и сав је ручак испустила, екран је

прекинут, а ми смо и даље чекали љуљашку и кад падне вече, док сви у кући испчекују вести, сестре две године млађе и ја смо гледали у звезде. Небом нису престајала да крче црева, остајемо без Косова, деведесет и девета. Све то пишем данас, 20 година касније, након дласка са представе *Ивкова слава* у *Призрену* по тексту Стевана Сремца, а у режији и драматизацији Ђојана Стојчетовића, Народног позоришта у Приштини у коопродукцији са Народним позориштем у Нишу, а приликом гостовања у Народном позоришту у Београду, на сцени Раша Плаовић...

Дакле, није текст Стевана Сремца и није комедија, већ смо дошли до трагедије. Тако се и у животу долази. Газда Ивко на славу прима разне људе, међу њима и једног Албанца, непозваног и неколико композија самопридошлица. Сви гости, снебивају се и одлазе изненађени самопридошлицама, кажу, доћи ће сутра на патерице, међутим Албанац са неколико композија не жели да изађе из Ивкове куће, целе ноћи, ни дан после, ни два дана након тога, једноставно никад, иако Ивко моли, преклиње, вапи да му изађу из куће, али они не чују. И Ивко је беспомоћан и са косовском полицијом. У улози Ивка је уверљиви Милан Васић који игра душом, као и цео ансамбл. Кад у позоришту гледате истину, онда није лако ни вама, ни онима

око вас. У једном тренутку Ивко каже: „Ово је моја кућа и код мене сте на слави“, а један од гостију одговара: „Твоја кућа, твоја улица, твоје Косово. Све твоје! А наше, шта је наше? Не може...“ Како беше онај стих Рисаунда: „Ми смо нико и све смо ми...“ Ивко на Ђурђевдан бива истеран из свог дома. Његове животиње бивају поклане, његова сновићења слика стварног света, потиснутог под трауме. Ивко је сам на крају представе, „каран-фил се на пут спрема“, сам крај своје шљиве, повија је као дете, одсечену, рањену и општем страдању, он ипак чује звона са Грачанице што ударају и звук Дечана. Ивко се прекрсти, схвата да није сам. Скоро из смрти излази, рањен, преплашен, са страхом под костима и обећава публици, док у салу сузе цеди: „Видимо се додатне, сви код Ивка опет на славу.“ У опустелу кућу коју верно доћарава изузетно уверљива сценографија, истакнутог ликовног уметника Горана Стојчетовића. Колико живота у драми и колико драме у животу. Има ли прекида и краја мукења српског Ивка, којег и даље разапињу. На Христове муке његов вапај подсећа и сваки је случајан гост Јуда. Не боље, прошао је и Лазаро protagonista филма *Срећан као Лазаро* (италијански филм, режија и сценарио: Alice Rohrwacher, са 24. Фестивала аутортског филма, који је у Кану на-

грађен наградом за најбољи сцениро). И глава нашег кнеза Лазара није боље прошла...

Ништа не смеш ни да кажеш, јер може да лети глава. Чак и данас у 21. веку. Новине су пуне таквих наслова. Сензација продаје штампу.

Као што је Ивко трчао, трчали смо и ми (породица и ја) другог дана Вајсброка 1999. године, јер бомба је грешком залутала и запала у дединој врби. Страх ме да ли смо живи. Није било експлозије, али страх од пуцња свеприсутан је. И глава се и даље савија и руке

су на ушима и у присуству ватромета... Некако, сви смо преживели. Нешто и даље преживљавамо.

Обогаћени нам уранијуми младеже створили, дисање проредили, дојке унезверили, сви по неки карцином, као да је играчка. Свет се и даље игра рата, а животи нестају.

Ако је све бесконачно, ни ово зло се скоро неће завршити. Да ли да се одрекнем шерпи?

P.S. Свака случајност са стварним ликовима и догађајима је намерна.

Јадна ли ТИ шерпа!

Владимир Ђорђевић

Културна ситуација у Србији ван Београда

„Култура је збир свих видова уметности, љубави и мисли које већ вековима омогућавају човеку да се осећа слободним“

Андре Мало

Ако погледамо широм отворених очију отвореног ума и душе ситуација је више некултурна неко културна. Ко и како да објасни шта је то култура. Не вреде ни грчке ни латинске речи из којих потиче корен речи култура. Не вреде ни културни токови, ни правци кроз историју, књижевници, сликари, музичари, ништа то не вреди. Данас на „каналима“ разних интернет мрежа подупрти милионима „пратилаца“ задовољно се осмехују тјубери, блогери и остали. То је свуда у развијеном свету тако па зашто ми да заостајемо, и онако нас тај усуд прати вековима, кажу да смо заостали, зато и каскамо за развијеном Европом.

Културне политike нема, а она је основ постојања националног бића једног народа. Што се Срба

тиче, то национално биће, оно је давно тешко рањавано више пута и тешко да ће икада рана зацелити. Говорили су нам и Џрђански и Иво Андрић да је политика најважнији спољњи моменат културе, а ми смо говорили да је култура моменат политике. То је било некада, данас ове људе, ову двојицу, нико не познаје, немају профиле ни на Фејсу ни на Инстаграму. Али су зато ту разни културни обрасци са чудним именима, тачније уметничким именима на њиховим профилима, блоговима, сајтовима, инстаграмима, који исцртавају оквире неке нове културе. То је ситуација, културна или некултурна зависи од конзумената.

Неки „нови клинци“ млађима од себе држе предавања на својим интернет каналима али нема ту те-

ма које смо ми као мали слушали од наших старијих или чак од професора, ово су теме о музичи која одавно нема ни једну ноту, о књигама које ни једно слово немају, о устројствима за живот где правила и кодекси не постоје. Чудно, контрадикторно, опасно, а понајвише празно и узалудно.

Књига је изумрла, само још није наведен датум сахране, мада тешко да ће и за споменик да буде пара, а и да се место не заузима на гробљу, најбоље је покојника спалити. А није први пут да их пале, смо више нема ко да из пепела сакупља слова за нове табаке.

Позоришта, представе, и ту је тешка ситуација, можда још који дан преживи пацијент, али ево већ изгледа донеће закон о еутаназији, дај да прекратимо муке. Репертоари, као да никада нико на српском језику није писао драме. Забава за народ заузела је сва седишта, сале су пуне, а сцене и душе празне. Али каква душа, шта је то, дај смеха на рачун сопственог суноврата, то је уметност, а култура која њу рађа је нешто прелепо. Хајде да се дивимо.

Узалуд дозивамо Нушића, Стерију, Косту, неке друге сцене се раде и неки осми чин је у току. Драма је ту, али ток радње је прекинут. Културне радње са нашим изворним бићем сада се зову зло, то зло задојено је културом која нам је сада највећи непријатељ.

А питање беше како је ван Београда. Ван Београда је празно, одлазе сви у Београд и „преко“. Ван Београда је као и у Београду, само још мало горе, или доле, зависи из ког краја Србије гледате. Тамо изван Престонице има понегде чак и престоничког духа, али и он подрхтава под лавином „нове културе“.

Пробајте да пошаљете неком културном центру или библиотеци мејл, нећете добити одговор, у већини случајева, док не позовете телефоном да кажете да сте га послали. Толико о новим технологијама и дигитализацији у култури ако је мејл „нова“ технологија.

Где је културна политика, културни обрасци где су, где је културни оквир, шта је то културна надградња, како изгледа културна стратегија, шта је то културализација, какав је наш културни модел? А какав је наш некултурни модел?

Само питања. Онда се најчешће нађе неко да пита: „Ко је крив за овакво стање“. Онда крећу напади на све и свакога, а сви ти удари о нашу главу бију. И опет наша несрећа, наш усуд, српска неслога. Чим неко некога не воли, јер га само кроз оквир приватног гледа, јер немамо национално становиште, одмах га скида, баца, забрањује, удаљава. Он који ништа није бољи од нападнутог, често је и много гори.

Само сујета и гордост, две највеће злоће. То је ситуација у кул-

тури. Није нама крив нико, већ са-
ми себи. Умишљени стручњаци,
великаны уметности, гордељивци
проповедају обрасце и не дају да се
развије дело које је плод искреног
и истрајног уметника на платну
српске културе.

Ево и овај часопис који држите
у руци одлази у музеј. Нема више
новца да се штампа. То је велико
признање свега напред реченог.
Па ко ће да чита текстове у Драми
када је на националној фреквен-
цији управо пренос највулгарнијих
и најнекултурнијих сцена некаквог
ријалитија. Ту је и интернет пре-
пун шљама који изазива смех гро-
хотом ове већине која бира за ра-
чун свих нас.

Ко ће да чита *Драму* где пишу
они који су настављачи наших
драмских писаца који су били сво-
јевремено кормила српске култу-
ре, амбасадори, дипломате, инте-
лектуалци, елита. Ух шта то беше?

А и ова дефиниција културе с
почетка. Видови уметности, ух, у
Србији мораš да будеш луд да би
уметност у твом животу насликала
нешто вредно. Љубав и то је диску-
табилно, колико знамо шта је и где
је и како се рађа, и где живи и
имамо ли је и волимо ли је. А она
нас? Чекај како то да ли волимо
Љубав? Па лепо. Шта? Трауматич-
но звучи? А није звучало лудо во-
лети неке тамо ствари, под оба-
везноз. Да, да, знамо, осећамо, још
трну зуби. А сада се питамо? Да,

да, и још мисли које омогућавају
човеку да се осећа слободно. Тешко да теже бити не може. Па ка-
ко све то да „скоцкамо“ у глави.
Боље је да пустимо серију. Да ви-
диши шта је уметност, ту је негде и
култура.

Кажу да наше моралне вред-
ности представљају нашу културу.
Јаоој, немој да почињемо о тим
вредностима. Тешко је то – морал,
одеш на мреже и све ти је јасно.

Кажу наша култура одликује
наше ставове, наш развој. Сувише
је све то компликовано. Зато удри
бригу на весеље.

Хајде да се подсетимо:

Наша вера, традиција и обичаји
су део наше културе.

Култура утиче на формирање
личности.

Култура обликује наше видике.

Култура ваја наше погледе на
свет.

Култура нас напаја радостима.

Култура чува идентитет.

Култура одређује начин на који
се односимо према другима и пре-
ма себи.

Култура раздваја добро и зло.

Без културе нема јаког и здра-
вог друштва.

Без културе нема напредне по-
литике.

Без културе нема породице.

Без културе нема опстанка, не-
ма постојања.

Без културе нема државе.

Без културе нема човека.

Да ставимо прст на чело, само
да станемо пред огледало да бисмо

видели ипак где га стављамо. А он-
да да се запитамо?

Шта да се запитамо?

Где је питање?

Бојим се да је и за питања ка-
сно...

И нико одговоран није...

<http://vukajlja.com>

parmak, 13.01.2013.

Ponekad jedna slika

govori više nego hiljadu riječi

Драган Мраовић

Уметници – политички маргинали

Многи наши уметници и интелектуалци уопште, усвојили су као свој код напредности фатаморгану „људских права“. Залажући се за ова апстрактна права они у ствари прихватају образац неолибералне подвале којим се бришу социјална права тако што се путем „људских права“ кривотворе и поништавају право на рад (запошљавањем на одређено време или према „пројектима“), на здравство (већина услуга се данас плаћа, почев од зубара), на школовање (плаћање школарине), на политику коју су изгласали грађани (неолиберални концепт каже да у изборној кампањи је циљ да се формира власт која уопште не мора да извршава оно што је обећала гласачима). „Људска права“ негирају концепт другости, јер се уоквирују у „политичку коректност“ (читај: у политичку послушност) и у демократију „која није идеална, али је најбољи систем од свих“ (дакле, грађани

се спречавају да промисле или другачију демократију од неолибералне или неки друштвени систем бољи од неолибералне демократије). Тако они престају да буду само-својни грађани, а као уметници и интелекуалци постају политички маргинали.

„Људска права“ не значе ништа у пракси. Али, ако се неко заложи за социјална и политичка права грађана, онда ће бити етикетиран као националиста, клерофашиста, популиста, реликт прошлости. И власт и опозиција код нас се залажу за исто, дакле нема опозиције мишљења, јер су код нас чак и интелектуалци већином уз власт и уз опозицију какву имамо. Дакле, већином нису своји. Већином су клер власти.

Пошто би интелектуалци требало да знају више од просечног грађанина, ако су интелектуалци, дакле да виде боље и даље од њих,

они су, ако је тако, најгори, јер свесно не испуњавају своју функцију дрштвене критике, са малим изузетцима. Један део интелектуалаца је и отворено против свога народа својим ставовима, приклањањем страним фондовима, слављењем кича, површности и егзибиционизма. Критикују свој народ, а немају храбrosti да критикују режим. Самопорицање им је главно уметничко дело. Ружење народа је њихова „уметност“. Кукавичлук, леност, конформизам, поводљивост за туђим, презирање свога народа и историје, стваралачка стерилност маскирана „новим уметничким изразом“, допуштање рушења свога уметничког и научног достојанства ћутањем на криминално понашање власти према култури и науци, одликују највећи број интелектуалаца, дакле уметника, писаца, сликара, глумаца, академика, професора.

Свака нација има свој идентитет, своју историју, геополитичку позицију које се не може одрећи, а ништење њене улоге води ка непредвидивим процесима глобализације као варијанте насиљног, економског и војног империјализма. То потпомажу данашњи интелектуалци када критикују свој народ, као да они њему не припадају, а не супротстављају се таквој политици својих власти или страних интереса који би да од њега начине аморфну масу egoцентричних по-

јединаца. Многе невладине организације су упориште највећих квази интелектуалаца, односно нуспродуката „политичке коректности“ (читај: послушности), „говора мржње“ (читај: вербалног деликта), „толеранције“ (читај: прихватања националне и политичке перверзије, као и индивидуалних људских настраница), „космополитизма“ (читај: egoцентризма и антисоцијализације људских бића), „реализма“ (читај: одсуства отпора, етике, морала), „емпатије“ (читај: одсуства љубави, пријатељства), глобализма (читај: одсуства духовности, патриотизма, историје). Политичке НВО у нас, а посебно неке у култури, оне сабласног имена, као неки центри за „културну деконтаминацију“, или са расистичком потком као неки „фондови за изузетност“, су политичке подвале под плаштом бављења културом. Политичке НВО су иначе недефинисани простор за терор мањине над већином, то су људи које нико не бира, губа без упоришта у демократији. То зло највише гаје квази интелектуалци, а будући да их углавном финансирају ино-интереси, те НВО су и политичке проститутке, а интелектуалци у њима политички макрои.

У данашњем времену, већина уметника и интелектуалаца је пала на испиту, не само код нас, већ и у свету. Једни су саучесници туђих

интереса. А други ћуте. Резултат је исти.

Најгори су они уметници и интелектуалци који својом површном критиком националних вредности, појма суверенитета и патриотизма, својим флоскулама о популизму, подмукло подмећући шовинизам, мржњу према другима као национализам који је позитивна одредница, односно љубав према своме, показују или своју мазохистичку злурадост и удворичку пакост, али и да су само квази интелектуалци, иако су можда и добри уметници, јер велики уметник и велики човек често не пребивају у истој личности. Истовремено врше глорификацију владајућег система представљајући га, кроз првидну критику да није идеalan, као једини и најбољи могући свет. Идеолошка функција таквог интелектуалца је само привидно опозициона. Наиме, они стварају првид да је неолиберална пошаст отворена ка оспоравању свог система, али они истовремено медијски затварају простор могућег оспоравања тог система усмерено на његову замену бОљим решењима, управо уз подршку тог аутократског система који их ставља у први медијски план и тиме гуши аутентичне критичаре постојећег стања којима не дозвољава приступ тим истим медијима. На тај начин до јавног мнења допиру увек и једино стерилне критике квази интелек-

туалаца интегрисаних у систем, који лармају да су њихове тираде максимум могуће критике. Наравно, такви интелектуалци су некомпатибилни са неолибералним ультракапиталистичким временом у смислу схватања његове погубности. Зато се обрушавају на национални суверенитет (економски, политички, културни, војни) представљајући га као национализам, као „поглед у прошлост“, као „деведесете“, а бранећи тиме нехумани глобализам. Они не предлажу ништа ново, већ служе постојећем систему да се бори против другости и новина. Супротстављају националној димензији космополитизам, ту европратску фатаморгану у служби светске финансијске аристократије, којој је циљ сеча националних и индивидуалних корена, па критикују садашњост и антиглобалисте флоскулама којима још више учвршћују нашу поводљиву и неолиберално обојену власт у њеној самохвалисавости као непромењивој и демократској.

Такви интелектуалци критикују дихотомије капитализам-комунизам које су нестале у прошлости, којих одавно нема, критикују националну самобитност за рачун „европејства“, при чему заборављају да Запад и Европска унија нису Европа, која је већа од њих, већ су управо највећи непријатељи аутентичних европских вредности, што је кључ неоаустроугаризма

који диктира Немачка преко Брисела. Они намећу хоризонталну дихотомију разних извртоперених и неприродних стања у односу на природност људског бића, као неку слободу наспрам објективне стварности у којој се болесном не помаже лажући га да није болестан. Они су пали у евроатлантску мрежу. Они не знају да је данас једина дихотомија неолиберални простор неомеђен за капитал, у коме хумане димензије нема, наспрам социјалне и хумане националне државе, као контроле над агресивним капиталом и гаранта социјалних права грађана.

Неки наши интелектуалци се понашају као Лењин у октобру тештрално глумећи демократе на трговима, а у ствари су апологете „наранџасте револуције“ иза чије завесе се налазе увек исти луткари. Наиме, захтеви се из дан у дан шире, али хоризонтално. Баве се последицама, а не узроком. Добро је да се тражи да „ови оду, а они се не врате“, али онда треба знати ко ће доћи и шта се хоће. Јер, одавно нам долазе све гори и гори. Није важно ни ко одлази, нити ко долази, ако остаје исти друштвени систем. Ствари се мењају променом друштвеног система и оквира његових „вредности“, а не рециклажом политичара и захтевима за решавањем рутинских проблема. Ништа се неће решити сменом једног министра, то је текућа политика, а не

промена, већ доласком на власт оних који ће сасвим другачије да мисле, па таквих министара више неће бити, без обзира како се зове појединац на власти. А другачије да мисле је да не мисле као режим, нити као друга Србија, нити као Брисел, нити као Вашингтон. Другачије да мисле значи да знају да је мртав антагонизам капитализам-социјализам и да је једини сукоб у свету на линији неолиберализам или глобализам – социјална држава, стандард и слобода грађана. Сукоб је на линији фарсе „људска права“ и правог проблема „социјалних права“. На линији банкарске и финансијске аристократије и грађана света сведених на савремено финансијско робље.

Нема захтева интелектуалаца, пре свега, за коренитом променом друштвеног система. За напуштањем неолиберализма и кретањем на пут ка социјалној држави (бесплатно здравство и школство, право на запосленост, а не на „рад на одређено време“...), односно да човек и његов стандард и сигурност опстанка буду на првом месту. Нема става наших анационалних трубадура да се ни педаљ Косова и Метохије неће никада и ни по коју цену уступити било коме, па ни НАТО окупаторима и шиптарским сецесионистима и да се око тога не могу водити никакви преговори. Нема става да су косметски манастири темељ националног

идентитета српског народа. Они мисле да су Десанкини стихови само стихови: „Грачанице, кад бар не би била од камена, / кад би се могла на небеса вазнети,/ ко Богородице Милешеве и Сопоћана, / да туђа рука крај тебе траву не плеви, / да ти вране не ходају по паперти.“ Јер ти наши квази-интелектуалци никада нису помислили да им је место у манастирској паперти о којој пева Десанка Максимовић, тамо где је место грешницима одлученима од наше историје, од најлепших фресака на свету, од византијског плавог које је Ђото прекопирао из Дечана у Базилици Франље Асишког у Асизију, од Српске православне цркве и српскога народа. Зато нема ни захтева за напуштањем „европског пута“, за прекидом бриселске издаје, за процес суирањем оних који крше Устав. Захтев за прекидом са неморалним, болесним и неприродним „европским вредностима“ које руше породицу, етику, морал – самим тиме руше здраво друштво није захтев интелектуалног клера. Нема пароле „Србија на првом месту“ и патриотског осећаја да се увек и на сваком месту она мора бранити. И од нас самих, ако треба. Они не траже да Србија буде на првом месту, да нема распродaje њених природних ресурса. Земља, вода, ваздух се никоме не продају, може се само привремено дати неки ресурс на коришћење концесијом и увек

под условом да је Србија већински власник, да је власник српски приватник и или српска држава, свеједно. У противном се одвија ова пљачкашка приватизација чији смо сви сведоци, а која је „робизација“, поробљавање слободних грађана. Нема поклањања новца страним инвеститорима, који износе профит ван наше земље, да не бисмо били робовска радна снага у својој земљи. Глобализација, космополитизам, комунизам, неолиберализам, све су то обланде истог зла. А иза њега стоји увек светска финансијска аристократија чији је једини циљ да она буде све богатија, а грађани да буду све сиромашнији.

Квази интелектуалци и уметници у Србији често служе, као икебана на политичким скуповима, после којих они којима су они помогли да добију који глас више, газе културу и достигнућа тих истих интелектуалаца и уметника, понижавају их и користе искључиво кроз праксу политичког клијентелизма. Многи интелектуалци, нарочито уметници, поистовећују своју познатост у јавности или уметничку популарност са својим могућностима деловања у политичким променама. Зато у својим наступима немају државотворну идеју, већ идеју политичког позоришта и перформанса, па би да промене све тако да се мења само Курта уместо Мурте. Не схватају да су

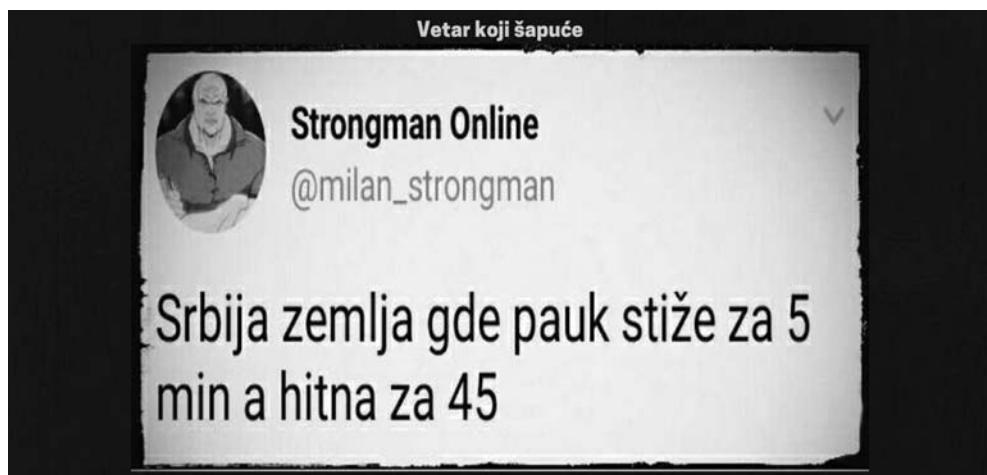
то захтеви рутинског и хоризонталног карактера. Имена министара не значе ништа ако се не реше системска питања, али они се залажу управо за оно због чега су као интелектуалци најгори. Они се и даље суштински залажу за оно што је и довело до данашњег стања, јер мисле да ће персоналном променом нешто добити, а немају никакав различит и нови програм, осим да неко буде „калиф уместо калифа“. Наиме, нема захтева за вертикалним друштвеним променама, за променом друштвеног система из неолибералног у социјалистички амбис у коме је на власти Европска централна банка, а владе и народи Европе су само марионете у представама у којима су врх културе параде дугиних боја или филмови са тонама кечапа ради испољавања вампирске жеље за крвљу. Ниска културна и национална свест треба да омогуће да се ништа политички и економски не мења и да Србија и даље срђа у евроатлантски амбис. Ти интелектуалци мисле да је демократија „церемонијални привид“, како је данашњу демократију уобличио италијански угледни интелектуалац и публициста Ђулијето Кјеза, јер је од демократије остала само обмана дугиних или наранџастих боја.

Истовремено ти наши интелектуалци мисле да су напредни ако су анационални, „космополите“. Није

уопште јасно одакле им примитивна идеја да национално искључује интернационално, европско, светско? Национално уопште не искључује интернационално. Напротив. Национална култура узима од света, али и даје свету. Култура је плурализам култура и језика, а они се залажу за англосаксонску монокултуру и англизацију. Ми нећемо ништа учинити нудећи свету копије његових дела. Прихватавајући европска и светска културна искуства, наравно уз строгу селекцију, јер се у свету све више мешају забава и култура, све више се кич подмеће као уметничко дело, можемо разменом да унапредимо наше уметничко искуство, да обогатимо нашу свест, али само дела настала у нашој свести, у нашем амбијенту су једино аутентична за спољни свет. Никакве копије нас неће тамо довести у врх. Никакав „ларпурлартизам“, никакви перформанси, никаква поводљивост. Само наше аутентично стваралаштво основано на нашим и светским темељима, на искуствима нашег неба, на таленту наших уметника (српима не оскудевамо у њима у односу на Запад) може да учини да будемо оригинални и различити. Ако смо то још изразили на високом уметничком професионалном нивоу, то ће нам свет признати. А уметници не треба да забораве да је Европа тесно одело за Србију. У уметности је само свет мера за Србију.

Оним нашим интелектуалцима који су пали на испиту ових деценција опште декаденције испирајући уста српским национализмом и популанизмом, у име одбране свега туђег, само не свога, могу бити поучне речи министра културе Владана Вукосављевића: „Знате, то је стара прича. Код нас се из фиоке извлаче епитети, атрибути испражњени од смисла и од садржаја и служе само за лепљење политичких етикета. Наравно, то је комично и беззначајно за мене, а по готову када се има у виду из којих и каквих кругова таква врста инкриминација, ако је то уопште инкриминација, долази. Сматрам да бити националиста јесте једна битна особеност сваког разумног човека. Наравно, паралелно са тим је важно да човек има своје интернационално усмерење, да воли и познаје друге културе, да је свес-

тан да је његова култура, култура његовог народа, током векова и примала и давала утицаје. Та размена утицаја је веома значајна. Не постоји аутохтона култура која обитава у историјским ходницима као самодовољна, она увек трпи утицаје на свим пољима, и то су углавном добри утицаји. Према томе, ради се о политичким детињаријама. Рећи за некога да је националиста, за мене апсолутно није увредљиво, чак је нека врста похвале, ако то тумачимо на једини могући начин и језички и смишено и симболички, да је човек начелно заинтересован за просперитет, напредак своје нације, и наравно своје државе у свим областима и свим правцима. Мени је то, ако уопште обраћам пажњу на такве ствари много више комплимент него било какав разлог за забринутост или покушај да демантујем такве тврдње.“

Dragan Kolarević

, „Drama“ je obavila misiju

Časopis „Drama“ mora da propadne jer se ne uklapa u antirpski kulturni kontekst. Drugim rečima: ne uklapa se u avnojevsko-pravašku svest.

Za sve promašaje srpske elite cenu mora da plati časopis „Drama“. I mi, njeni autori, samo „dramimo“, nismo sposobni bilo šta da učinimo, čak ni verbalno – mi smo „dramoseri“! Pa nećemo valjda, kao dramoseri, da plaćemo zato što nam neko ne da pare za štampanje lista? Umesto kuknjave trebalo bi krenuti u kontranapad.

Kada prestane finansiranje časopisa „Drama“, nastupiće finansijsko blagostanje i preporod kulture u Srbijici. Biće love u izobilju za avnojevsko-pravašku „kulturu“. Degenerici će se raspadati od para. Živeo Ante (jedan, drugi, treći...), živeo Josip (jedan, drugi, treći...)

Pa šta ako neće da finansiraju „Dramu“? Možda sami čitaoci žele da je finansiraju? Hajde, kolege autori, da se ogledamo na tržištu. Ono je me-

ra svih vrednosti. Na tržištu je i veliki umetnik Žika Obretković, pardigma samoupravne avnojevsko-pravaške kulture i umetnosti, junak socijalističkog rada, pa nikom ništa. Teško mu je, snalazi se...

Birokratija nije finansirala ni Dositija, ni Vuka, ali su oni, sa svojim istomišljenicima, stvarali srpsku državu, čuvali i stvarali nove kulturne vrednosti, u nemogućim uslovima, mada nisu dočekali da dožive ostvarenje načela koja su ih vodila.

Još od „Saveta“ Adama Čarotoriškog (1844), „Plana“ Františeka Zaha (1844) i „Načertanija“ Ilije Garašanina, Srbi nemaju nacionalne institucije, jer su sve projektovane da se u njih uključe braća iz drugih balkanskih krajeva. Takve srpske institucije postale su južnoslovenske. U njima dolazi do ozbiljnog rascepa baš kada je ostvarena zajednička država, između dva svetska rata, a postaju anti-

srpske od oktobra 1944. kada je Srbija okupirana.

Srpsku kulturu su ubili polupismeni komesari i drugi revolveraši, nametnuli svoje estetske i moralne vrednosti. Ta duhovana antisrpska okupacija traje, Srbima ne pada napamet da bilo šta menjaju, čak su i prilježni nosioci okupatorske svesti. Kao dokaz mogle bi da posluže brojne predstave i filmovi.

Časopis „Drama“ i edicija „Savremena srpska drama“ vode suprotnu, „oslobodilačku“ stvaralačku avanturu i zbog toga moraju bit kažnjeni. To je i smisao njihovog osnivanja, to jest, otpor poretku koji je nastao posle državnog udara 5. oktobra 2000. Tada su se vratile samoproglašene elite iz „doba socijalističke samupravne kulture“, iz doba OUR-a, SOUR-a, Zakkona o udruženom radu, Kongresa kulturne akcije... Vratili su se „liberali“ koji su zabranili najviše umetničkih dela, knjiženih i naučnih časopisa u istoriji Srbije!

Ko u Srbijici hoće da bude diktor, sebe proglaši za „liberala“, „liberalnog demokrta“, pa krade i pljačka do mile volje. Časopis „Drama“ i edicija „Savremena srpska drama“, u kojoj je objavljeno više od 200 dramskih tekstova, raskrinkale su takav društveni i kulturni poredak, ta dela su suprotnost onome što se finansira narodnim parama kao zvanična umetnost. U tom smislu su obavile istrijsku misiju. Nije tačno da se u Srbiji niko nije bunio protiv zla.

Srpska kulturna javnost, umetnici i intelektualci, prihvatili su, bez pogovora, da su Dečani, Gračanica, Pećka Patrijaršija, Bogorodica Ljeviška... „kosovski“, a ne srpski, pravoslavni spomenici pod zaštitom UNESCO-a. Ko je pokušao da to ospori, bio je u srpskim medijima ispljuvan kao fašista i nacista. Tako je to kad degenerici kroje kulturnu politiku i narodnu svest.

Ako mogu bez Gračanice, Dečana, Pećke Patrijaršije, Bogorodice Ljeviške i još hiljadu crkava i manastira na Kosovu i Metohiji, zašto ne bi mogli bez časopisa „Drama“ i edicije „Savremena srpska drama“? Važno je da im „rialiti“, i tome slično, ne diraju...

Srpski pisci okupljeni oko projekta otpora uništenju srpskog nacionalnog i kulturnog bića, u određenoj meri, podržali su dolazak na vlast SNS 2012. Ironija sudbine je htela da baš kada SNS ima apsolutnu vlast drugosrbijanski koncept ukida „Dramu“. Ni činjenica da je ministar kulture, skoro godinu dana, bio član UDP, Bratislav Petković, a njegov pomoćnik za informisanje autor ovog teksta, nije ništa donela časopisu „Drama“ i ediciji „Savremena srpska drama“. Osim nešto para za nekoliko brojeva. Međutim, ne da nije ništa bitno urađeno, već je, čak, bilo nemoguće pokušti da se bilo šta suštinski pokrene, toliko je jako ukorenjen avnojevsko-pravaški sloj u kulturnim i društvenim institucijama Srbije.

Časopis nije dovoljno žut, u svakom smislu, da bi opstao. Srbi su i

zaslužili da nemaju ni jedan časopis koji će se boriti protiv uništenja srpsstva i srpske kulture.

Možda je i vreme da „Drama“ sama sebe uspava, kao što se uspavala Velika loža Jugoslavija 1. avgusta 1940. pod naletom fašizma i nacizma. „Drama“ mora da se samouspava pod naletom antisprpstva.

„Poseljačena“ interpretacija istorije i kulturnih vrednosti nije dovela samo do toga da nam kale mari i srednjoškolci budu vodeći mislioci i stvaraoци, tvorci sistema, već je stvar dovela do samog kraja.

Njihovi vrednosni kriterijumi su jasni: scenografija mora da šlašti, voditeljka da bude dobra pička... i pivo da bude ladno.

Moraću i ja, kao proizvod drugosrbijanske komesarske kulture, da citiram samog sebe: deca kapitalista su srušila kapitalizam i napravila komunizama, deca komunista su srušila komunizam i napravila kriminalizam.

Nema druge – što nastane u Jajcu, završi u kurcu!

A vi, braćo i sestre, ako verujete u vrednost onoga što radite, na posao!

Миладин Шеварлић

Довиђења, како си?

У овоме отпаку некадашње државе – за коју је Сартр мислио да представља респектабилни модел за пројекат европског јединства – једна млада музичарка, скоро девојчица, успешно је испросила новац, свирајући на улици, Кнез-Михаиловој, како би могла да отптује у иностранство, где је добила значајну међународну награду. Не знам да ли се вратила, да у Кнез-Михаиловој настави своју успешну уметничку каријеру.

И сам сам у дилеми да ли да седнем на плочник у истој улици, например, испред кафане „Коларац“, и да ставим поред себе картонску кутију, на којој би писало: „уделите за Драму“. Бојим се само да би ми пролазници рекли: „Глупи клошару, овде се драма дешава и без твоје молбе!“

Ипак, просјачећи током дугих година пред вратима Министарства културе, успели смо некако да објавимо 50 бројева часописа, који је давао – маколико скроман – донос српском културном животарењу, трудећи се да, између остalog, дâ свој прилог разматрању узрока и последица труљења наше несрћене, европске државице.

Ове године, Министарство, чини се, није чуло наш просјачки вапај, заглушено урликањем са говорнице Центра Сава и на другим за то предвиђеним местима – тако да ћемо, после 50 бројева и овог педесет првог бонуса, бити принуђени да се захвалимо нашим читаocима и од њих опростимо.

Србија ће морати да настави своје пропадање без нас. „И без мене је велико сметлиште“ – што рек’о покојни Јесењин.

Заклињући се да прогнају Хуне
Без бриге за свој живот
Пет хиљада ратника у туникама
Од срнеће коже и самуровине
Изгинуло је у варварској прашини
Авај, њихове кости остају
Крај реке Ву Тенг
Док они оживљају
У пролећним сновима својих жена

Чен Тао, 9. век

